

KUSTBON

NR 4
DECEMBER
1996
ÅRGÅNG
53

FÖRBINDELSLÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

REVAL 1652

FÖRBINDELSLÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

Utgiven av Kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Ansvarig utgivare: Sven Salin
Redaktör: Agneta Klitter

Kustbons redaktion och SOV:s expedition:
Roslagsgatan 57, 1/2 tr ned, 113 54 Stockholm
Öppettider: måndag - torsdag 9.00 - 14.00 (stängt i juli)
Tel: 08-612 75 99. Fax: 08-612 77 85

1997 utkommer Kustbon med 4 nummer.
Prenumerationspris: 270 kr helår
Kustbons och SOV:s postgiro 35 13 11 - 6

Annonspriser:
1/1-sida (170 x 260 mm) 1.500,-, 1/2-sida (170 x 128 mm) 800,-,
2 sp x 128 (112 x 128 mm) 580,-, 1 sp x 128 (54 x 128 mm) 350,-
2 sp x 84 (112 x 84 mm) 500,-, 1 sp x 84 (54 x 84 mm) 300,-,
dödsannonser 250,-, bilaga 1.000,-/st.

Produktion: Nordreklam · Lindbloms · Realtryck

INNEHÅLL

2. Ledaren av *Sven Salin*
3. Hembygdsgdagen av *Thomas Lorentz*
4. Nargö Naturpark av *Erik Schmidt*
9. Ambassadör Margus Laidre lämnar Sverige av *Lars Grundberg*
10. Hån jöhlälge komor man no ehoare av *Elmar Nyman*
11. Musikliv att avundas av *Mattias Reinholdson*
12. Ungdomsläger i Estland av *A-K Sedman*
13. En hälsning från kyrkan! av *M Andersson*
13. Skön musik på Kyrkodagen av *Brigitta Magnéli Lorenz*
14. En bussresa i Estland, 2 av *Manfred Stenberg*
16. Flytt, arbete och öppet hus av *U-S Rundgren*
18. Språkförtryck i Estland av *Manfred Stenberg*
19. Svenskbysidan Redaktör *Jörgen Hedman*
20. Reval 1652 av *Lars O Lagerqvist*
21. Ervin-Johan Sedman av *Ain Sarv med flera*
23. Rita Holmberg till minne av *Elmar Nyman*
23. Herbert Lagman 80 år av *Elmar Nyman*
24. Kommunvalet på Ormsö av *M Hammerman*
26. Thomas Lorentz 80 år av *Elmar Nyman*
27. Bokanmälningar av *J Hedman och E Lagman*
29. Dödsannonser
30. Familjenytt
31. Bemärksedagar

Omslagsfoto: Klenod ur ett myntkabinett. Utställning 29 okt-3 nov 1996 på Bukowskis, som visade ett urval ur den i sitt slag förnämsta svenska myntsamlingen i våra dagar. Se även sid 20.

Nyårs- betraktelse

Det är naturligt att man inför ett årsskifte blickar tillbaka på det år som gått och försöker summera erfarenheterna. Man ser också framåt på det kommande året, ibland i ovisshet och fruktan, ibland med tillförsikt, beslutsamhet och optimism. Låt mig göra detta för SOV:s räkning och fråga: "Vad har vi utträttat under det gångna året? Och hur ser framtiden ut?"

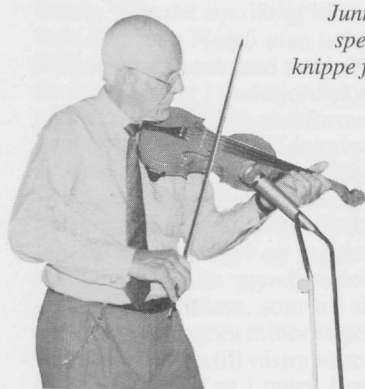
Låt mig först konstatera att ett av de stora uppdragsprojekten i alla fall har avslutats, nämligen uppdragsprojektet i Birka herrgård, som nu har återinvigts och tagits i bruk av Nuckö gymnasium. Ett nytt stort renoveringsprojekt har just påbörjats, nämligen uppdragsprojektet i Paskleps herrgård, för att så småningom tas i bruk av Paskleps folkhögskola. Iordningställandet av S:t Mikael's kyrka fortsätter. Under året har ett stort dräneringsarbete genomförts och kök och kafferum har iordningställts. Årets kyrkodag i Immanuelskyrkan ägnades S:t Mikael's församling med en förnämlig musikgudstjänst.

S:t Olofdagen på Ormsö fick i år en extra högtidlig inramning, dels genom avtäckningen av en minnessten över de Ormsöbor som lämnade ön under andra världskriget, dels genom att den nya svenska ambassadören i Estland, Katarina Brodin, för första gången besökte Ormsö. Arbetet med att bygga upp Aibolands Museum i Hapsal fortskrider även om det går långsamt av brist på pengar. I år har i alla fall en utställning kunnat ordnas.

De två stora händelserna under året har varit dels ESTO-96, dels flytten från Vikingagatan till Roslagsgatan. SOV medverkade vid själva öppnandet av ESTO-96 med Estlands president, Lennart Meri, som inbjuden gäst. Den estlandssvenska utställningen på Norra Latin hade många besökare och väckte stor uppmärksamhet. Men det bästa av allt var nog det förnämliga program, som SOV och SONG hade ordnat på Scalateatern under medverkan av bl a Rågöbornas danslag och SONG-kören.

Förberedelserna för flytten från Vikingagatan till Roslagsgatan har tagit mycket tid och kraft under året. En del undrade varför vi överhuvudtaget behövde flytta. Detta har jag förklarat i föregående nummer av Kustbon och vill inte här upprepa. Men det är självklart att det är inte gjort i en handvändning att flytta en expedition, ett arkiv och åtskilliga utställningar till nya lokaler, som skall inredas och iordningställas. Det har krävts åtskilliga timmar av ideellt arbete av många medarbetare. Jag vill här uttala ett varmt tack till alla som på ett så förnämligt sätt medverkat vid flytten och vid iordningställandet av de nya lokalerna! Att de har blivit bra kunde ca 250 personer övertyga sig om vid det "Öppet hus" som vi ordnade för en månad sedan. Det rädde en mycket glad och trevlig stämning, trots att det var trångt i lokalerna - en stor succé kan man säga. Vi hoppas nu kunna utöka vår verksamhet ytterligare och få ett ännu bättre samarbete mellan SOV, SONG och hembygdsvärdarna.

Vi har också under året drabbats av ett par allvarliga förluster. Vi har ännu inte riktigt hämtat oss från Ervin-Johan Sedmans tragiska bortgång. Som ordförande i Samfundet för estlandssvensk kultur och rektor för Paskleps folkhögskola hade han en central roll i återupprättandet av den estlandssvenska kulturen och det svenska språket i Estland. Ja, han

Junne Öman spelade ett knippe fiollåtar.

Hembyggs- dagen 31 augusti

Trogen sin tradition hade SOV återigen kallat till hembyggsdag, nu i gamla välkända lokaler i Spårvägsrestaurangen i Blåsut (det ryktas om att Spårvägen kommer att dela upp den stora salen i mindre rum, vilket i så fall äventyrar vårt fortsatta hembyggsdagsfirande därstädes). En trogen skara på bortemot 300 mötte upp, vilket SOV:s ordförande Sven Salin i sitt öppningsanförande kunde konstatera med viss förvåning i rösten. Han hälsade också deltagare från Samfundet för Estlandssvensk Kulturs Revalavdelning välkomna: Jutta Holst, Toomas Lilienberg och Ants Varblane, liksom Ormsös nuvarande skogsvaktare Meelis Mägi.

SONG-kören inledde med en del sånger, också på bygdemål, vilket var trevligt. Vi borde dock inte därför glömma bort allsången, som jag tror

alla vill delta i - estlandssvenskarna är ju ett sjungande folk! Så följde den traditionella utdelningen av årets estlandssvenska kulturstipendium, som i år inte innehöll överlämnandet av själva stipendiebeloppet - detta hade ordnats via postgiro - beroende av att mottagaren Erik Schmidt inte hade möjlighet att resa till Stockholm från sin fjärran bostadsort. Elmar Nyman harangerade stipendiaten och berättade om hans livsverk. En utförlig presentation finns att läsa i Kustbon nr 1/96. Den omfattande berättelse, främst med inriktning på Erik Schmidts hemö Nargö, som han skrivit för detta tillfälle, upplästes av Jörgen Hedman. Berättelsen återfinns på annat ställe i denna tidning.

Därefter läste Nils Gärdström en del av Sven Ahlströms dikter, skrivna på ormsömål och Martina Enggrön spelade ett pianostycke på ett tyvärr havererat piano, vars ton inte bar ut och som restaurangen borde vara för god att hålla sig med. Den sedvanliga lotteri- och bokförsäljningen annonserades och så var det dags för kaffepausen, under vil-

ken "glammet" brukar komma i gång och sedan knappast gå att hejda under resten av dagen.

Sven Salin kallade därefter till estraddebatt med ordförandena i de olika hembygdsföreningarna här i Sverige. Med var också Ants Varblane, vid tiden för Estlands frigörelse jägmästare på Ormsö, nu anställd på Estlands jordbruksdepartement. Samtalet gällde dels en kartläggning av läget beträffande återlämnandet av den fasta egendomen i Estland, dels tanken om en gemensam förvaltning av bondeskogen med hjälp av jordbruksdepartementen i Estland och Sverige. Man följde uppmärksamt med i estraddebatten. När sedan Junne Öman spelade ett knippe trevliga fiollåtar ville "glammet" åter komma i gång, vilket något störde den ambitiösa fiolspelaren.

När till sist Modersmålets Sång skulle sjungas hördes inte tongivningen från pianot ut i rummet. Sången kom därför att sjungas i ett alltför lågt tonläge, som var obekvämt för många.

Thomas Lorentz

Hembyggsdagen avslutades traditionsenligt med Modersmålets sång.

kom genom sitt långa hår och yviga skägg att som en estlandssvensk patriark symbolisera själva estlandssvenskheten. Många av oss har i honom också förlorat en god vän. Ännu större är naturligtvis förlusten för våra estlandssvenska vänner i Estland.

En förlust av ett annat slag är att Estlands ambassadör i Sverige, Margus Laidre, har lämnat Sverige för att flytta till Bonn. Margus var en god vän till estlandssvenskarna och stödde oss på många olika sätt. Vi tackar honom för hans insatser! Vi hoppas också snart kunna knyta goda kontakter med den nye ambassadören, Andres Unga.

Vad har vi inte lyckats med under året? Vi har ännu inte lyckats föra vårt bokprojekt, den avslutande delen av "En bok om Estlands svenskar" i hamn. Vi kan däremot glädja oss åt att Stig Appelgrens stora bibliografi om estlandssvenskarna nu är slutförd. Vi har inte heller haft tid och ork att söka nya bidrag ur den svenska Östeuropa-

miljardern för stöd och hjälp till olika projekt i Estland. Behoven är fortfarande mycket stora.

Det har naturligtvis skett mycket, som jag inte har kunnat ta upp här, t ex det omfattande arbete som sker inom hembygdsföreningarna, byalagen och SONG, arbetet med att göra vår förnämliga kulturtidskrift Kustbon, alla resor och kontakter. Jag hoppas ändå, kära läsare, att ni har fått ett intryck av att det händer mycket och görs mycket på olika håll.

Hur ser då framtiden ut? Jag hoppas att förhandlingarna om återlämnandet av jord och gårdar skall kunna intensifieras under året och att vi snart skall kunna se konkreta resultat. Vi har också på båda sidor av Östersjön börjat diskussionen om att bilda en skogsägareförening. Genom Harald Mickelins inval i Ormsö kommunfullmäktige har vi fått en möjlighet till insyn i och inflytande på den estlandssvenska kommunalpolitiken.

Det pågår också - bl a i Kustbons spalter - en diskussion om den estlandssvenska identiteten. Jag hoppas att vi skall kunna föra vårt kulturarv vidare till kommande generationer så att inte det blir verklighet som SONG-kören sjunger i en sång av Sven Ahlström: "Vi är sista ledet - söner och döttrar från ett förhärjat land".

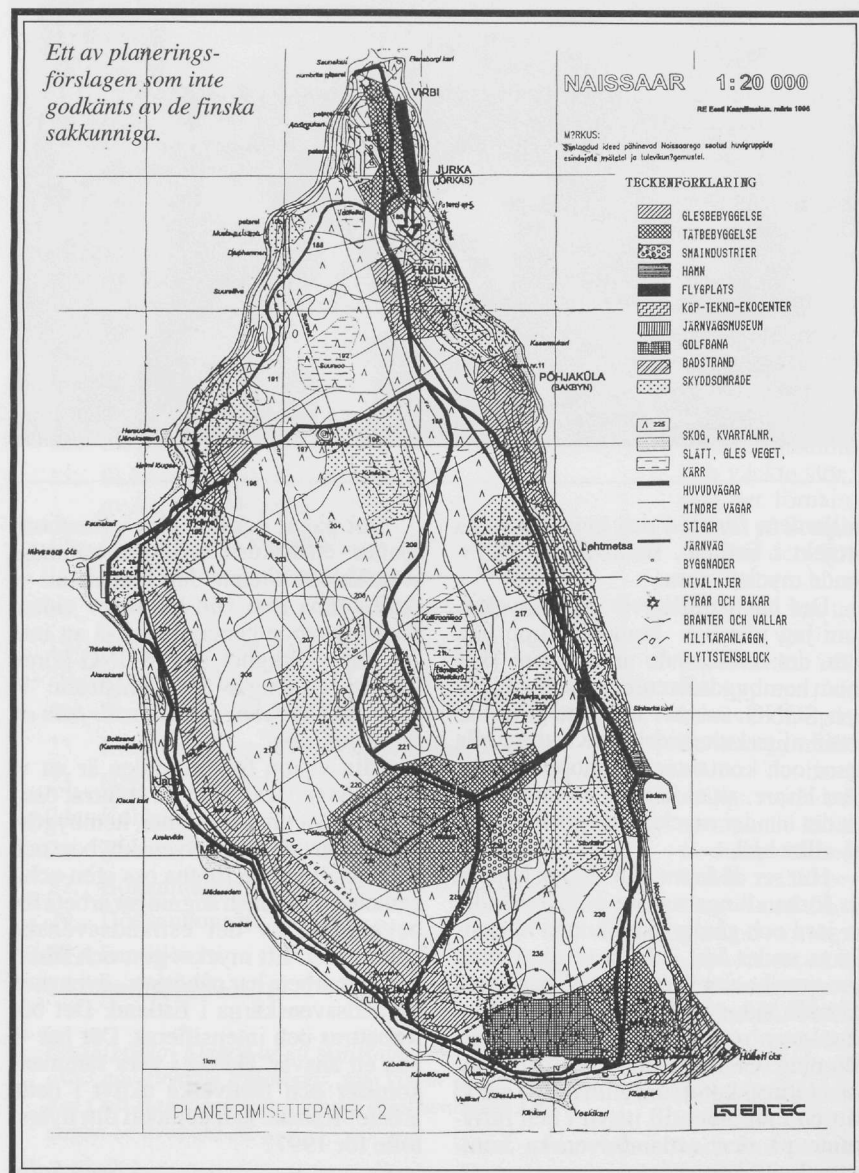
Min vision för framtiden är att vi estlandssvenskar, som nu splittrat oss i en rad olika organisationer, hembygdsföreningar, SONG, Svenskybor och SOV skall kunna förena oss igen och i gemensamma ansträngningar arbeta för bevarandet av det estlandssvenska kulturarvet. Ett mycket gott och fruktbart samarbete har påbörjats - även med estlandssvenskarna i Estland. Det bör förbättras och intensifieras. Där har vi alla ett ansvar. Deltag i våra sammankomster och medverka aktivt i detta arbete! Kanske kan detta bli ditt nyårslofte för 1997?

Sven Salin

Nargö naturpark

Av Erik Schmidt

En hälsning till alla närvarande på estlandssvenskarnas Hembygdsdag! Först och främst vill jag framföra mitt djupa tack för den heder som kommit mig till del, då jag tilldelats det estlandssvenska kulturstipendiet för år 1996. Jag upplever det som ett tecken på, att mina strävanden att inlemma Nargö - våra förfäders och min egen barndomsö - i den estlandssvenska kulturgemenskapen inte har varit helt förgäves. Man har i detta sammanhang bett mig ta till orda och jag tar tillfället i akt att tala om det som just nu ligger mig själv allra närmast om hjärtat, nämligen den i fjol inrättade Naturparken på Nargö.

Nargö har under det senaste halvsekllet varit ett slutet, för allmänheten förbjudet hemlighetsfullt sovjetiskt militärt område som civilpersoner endast vid ytterst sällsynta tillfällen fick tillstånd att besöka. Ett sådant tillfälle ägde rum den 1 oktober 1961, då den Estniska Sovjetrepublikens Kulturministerium hade beslutat ta den Schmidtska fädernegården under statligt beskydd, och en minnestavla fästes på det då mer än hundraåriga husets vägg. Fotografier tagna vid denna tidpunkt visar, att ytterligare några hus då fortfarande fanns kvar i byn. Hur statligt beskydd fungerade i Sovjetunionen framgår av bilder tagna 19 år senare, i augusti 1980. Då hade inte bara det Schmidtska hemmet raserats med minnestavla och allt, utan all tidigare bebyggelse hade jämnats med marken och det enda som tydde på att ön en gång i tiden varit ett blomstrande samhälle var några jordkällare av natursten och en eller annan trappa gjuten av cement. Det enda kvarvarande byggnadsverket som fortfarande stod där som ett monument över skövlingen och ödeläggelsen, var kyrkan som byggdes 1938 - ingen arkitektonisk ögonfröjd ens som nybyggd - nu erbarmerlig att skåda med sitt delvis sönderslitna plåttak och avskalade brädfodring. Men så blev Estland helt oväntat fritt, och Nargö kom snabbt i blickpunkten! Den ryska militären fanns fortfarande kvar och man kunde i dagspressen läsa mer eller mindre sensationella artiklar om den hemlighetsfulla ön, om skrotet som skräpade överallt och framför allt om det stora minförrådet: över 3000 hornminor som vardera innehöll 250 - 300 kg sprängämnen med en sammanlagd sprängverkan jämförlig med en halv Hiroshima-

bomb. Ville det sig riktigt illa, så riskerade inte bara Nargö utan också halva Tallinn att jämnas med marken. En del av minorna låg i underjordiska förråd, andra stod på öppna plattformar i skogen. Deras säkra period angavs vara 20 år, men de flesta hade stått där dubbelt så länge. En liten skogsbrand i den torra tallskogen kunde alltså ha fått katastrofala följder. Det blev en seg dragkamp mellan de lokala myndigheterna och den ryska militären, som till slut åtog sig att oskadliggöra minorna genom att transportera dem till västra stranden och där bränna dem en i taget. Endast var tjugonde mina sades därvid ha exploderat.

Fantasifulla framtidsvisioner

Så kom speklutionerna igång om vad man skulle ta sig till med den hemlighetsfulla ön som under ett halvsekel legat där som en retfull blå strimma på synranden, otillgänglig och eggande för den allmänna nyfikenheten. Man publicerade olika förslag om vad ön kunde användas till, det ena galnare än det andra: Nargö skulle bli ett nytt Hongkong med ett gyttjer av skyskrapor, ett Las Vegas med spelkasinet, glädjehuset, skattefritt shoppingcentrum och allra sist ett finskt atomkraftverk. Som tur var blev det inte verklighet av något av de fantasifulla förslagen. Självtid bidrog jag den 17 november 1992 med ett brev till Kommunordföranden i Viimsi kommun, dit Nargö numera hör, med förslag om att ön skulle förklaras vara ett naturskyddsområde.

Naturparksidén tar form

Viimsi kommun tog sig en funderare och gav följande år, 1993, CESO (Canadian Executive Service Organization) - ett konsultorgan för Kanadas ledarspecialister - i uppdrag att inom en stipulerad tidsperiod av fyra veckor ge ett utlåtande om Nargöns framtida utvecklingsmöjligheter och förslag till hur man borde gå tillväga vid tillvaratagandet av dessa... resultatet blev en 24-

Strandbild från Bakbyn.

sidig undersökning med 7 bilagor, där man bemödat sig om att analysera de möjligheter ön hade att erbjuda och dra upp riktlinjerna för hur de skulle genomföras. Det var i stort sett vettiga förslag baserade på erfarenheter som man hade från naturparker på andra håll i världen. Målsättningen var att låta 75% av Nargö förbli ett orört naturskyddsområde. Allmänt avrådde CESO från uppmuntrandet av stadigvarande bosättning, vilket inte ansågs lämpligt med tanke på öns framtid som naturskyddsområde. Programmet i sin helhet blev dock något verklighetsfrämmande: man hade lagt upp storstilade planer utan att ta hänsyn till att det i dagens Estland saknades resurser för att genomföra dessa.

Regeringen stadfäster verklighetsfrämmande naturparksdrag

Den 25 april 1995 publicerades i Riigi teataja! Nr 41, Art 596 "Lagen om anläggandet av Nargö naturpark" som fastställde huvudförordningen för dess inrättande. Därav framgår att Nargö Naturpark består av ön i hela dess territoriella utsträckning, att öns strandlinje utgör naturparkens yttre gräns, samt att landshövdingen i Harju län utsetts till

överhet för Nargö Naturpark. Jämfört med vad man avser med naturparker på andra håll i världen har man här att göra med ett ganska märkligt aktstycke. Ett närmare studium av paragraferna ger nämligen vid handen, att det naturskyddade området där byggnadsförbud råder endast utgör en mycket liten del av öns yta - ca 4 kvkm av den totala 18,6 kvkm stora ytan. Denna s k skyddszon består av vad man skulle kalla oanvändbar mark; fem små, separata områden, utspridda över hela ön, en sanddyn, ett skogsparti och tre kärrområden. Resten av ön ca 15 kvkm utgör s k gränsszon i sin tur uppdelad i två delar. Först och främst omkring 7 kvkm tät- och glesbebyggelse där man tänkt anlägga inte mindre än nio samhällen med blandad bebyggelse av fiskarbostäder och sommarvillor, plus ett industriområde! Hur absurd denna planering är framgår vid en jämförelse med den mark, som Nargöborna ägde år 1938, och som sammanlagt endast omfattade 99 hektar, alltså knappt en kvkm! Här har man alltså planer på att bebygga ett sju gånger större område! Men inte nog med detta! Av lagen framgår nämligen, att man - med parkledningens tillstånd - "kan anlägga vägar och luftledningar. Uppföra byggnader och stängslan, samt ha massevenemang och till och med militära manöver" i de resterade ca 8 kvkm av gränsszonen. Det är med andra ord inte längre framtidsplan för en naturpark man här har att göra med, utan riktlinjerna för ett planerat villa- eller förstadsområde under naturparkens täckmantel - en storstilad exploatering av den nu obebyggda ön. Om man från början tog hänsyn till de förra nargöbornas rätt att återfå sin olagligt fråntagna mark, och av den anledningen hade för avsikt att återupprätta de små fiskebyarna och t o m planerade anlägga tre nya hamnar, så är ett sådant tänkande numera helt omotiverat. Nargöborna har nämligen haft fullt klart för sig att en framtida utkomst från fiske i den form den bedrevs för hundra år sedan, inte längre är tänkbar. Enligt uppgifter från Lennart Jurgenson som representant för Nargöföreningen, har av de totalt 30-

Utfärdsbåtar i Nargö hamn i slutet av 1930-talet. Foto: E. Schmidt.

talet inlämnade ansökningarna 20 ägare fått kompensation för sina egendomar, samt 8 tomter har blivit återlämnade. Inga som helst hinder ligger således i vägen för att förklara hela ön väster om järnvägslinjen vara ett fridlyst naturskyddsområde. Dessa delar av ön som var militära områden under den Estniska Republikens tid, plus hamnområdet, är fullt tillräckliga för kustbevakningens, tullens och den framtida turist-servicepersonalens behov.

Orealistiska planer för fiske och annan verksamhet

Planerna för återupprättande av fisket på Nargö tyder på bristande lokalkännedom och är ogenomförbara då Nargö inte har några skyddande vikar som skulle lämpa sig som båthamnar och inga båtbygggor som - med undantag av ångbåtshamnens pir - har kunnat motstå höststormarnas och vintrarnas isskruvningar. Dessutom så fanns det i Viimsi sedan gammalt en fiskerikolchos med tillhörande konservindustri - en mönsteranläggning som med stolthet visades upp för intresserade besökande från när och fjärran. Viimsi har således alla de förutsättningar som saknas på Nargö: goda landsvägsförbindelser, båthamnar, en befintlig infrastruktur samt tillgång till lokal arbetskraft. Trots detta är kolchosen numera nedlagd, då fisket i Finska viken helt enkelt inte längre är lönsamt. Vid planering av nya industriområden är man tvungen att ta vissa förutsättningar i beaktande: goda kommunikationer, tillgång på arbetskraft och råvaror och goda avsättningsmöjligheter för produktionen. De i naturparkslagen uppdagna riktlinjerna verkar därför ha

tillkommit utan att ta det nuvarande ekonomiska läget i beaktande och saknar därför all förankring i verkligheten. Tyvärr ser det ut som om man på Nargö fortsätter planeringen efter tidigare sovjetiska förebilder, då man inte drog sig för att ändra på floders lopp, delvis torrlägga stora insjöar, låta olja rinna ut på tundran och ha atomkraftverk som är livsfarliga för stora områden. Sålunda har Viimsi kommun i år gett AS Entec i uppdrag att upprätta grundplan för Nargö, att fastställas av Viimsi kommunförvaltning. I denna grundplan har man i stort sett bibehållit den i naturparkslagen fastställda fördelningen: ca 4 kvkm naturskyddsområden, ca 7 kvkm gles- och tätbebyggelse och övriga ca 8 kvkm gränszon som emellertid - enligt vad som står i lagen, likaledes kan bebyggas. Man har emellertid gått ytterligare några steg längre, genom att planera för hela tre industriområden, ett affärs och teknokommunikationscentrum, ett järnvägsmuseum, plus en golfbana och en flygplats! Det hela är helt otroligt! Å ena sidan förklarar staten hela ön vara en naturpark och kompenserar de tidigare ägarna för deras egendomar, medan Viimsi kommun samtidigt gör upp storvulna planer på försäljning av villatomter i den statliga naturparken. Riho Peets, som är Viimsis representant på Nargö har t o m i ett uttalande i dagspressen sagt att man har för avsikt att sälja ångbåtshamnen till privatpersoner eller andra intressenter. Här måste man på det bestämdaste ifrågasätta huruvida Viimsi kommun över huvudtaget har några som helst juridiska rättigheter att sälja något på Nargö? I juli 1940, när nargöborna tvångeva-

kuerades, fördes administrationen av Nargö över till Harku kommun på fastlandet. Detta innebär emellertid inte, att Harku allt framgent skulle bli ägare till Nargö. 20 år senare - år 1960 - ingick Nargö administrativt i Viimsi bysovjet. Men inte heller detta innebar, att ön skulle ägas av den då ännu obefintliga kommunen Viimsi, eftersom de ryska trupperna inte lämnade Nargö förrän år 1993! Frågan om Viimsis äganderätt borde därför snarast möjligt undersökas - och i fall det finns belägg för att sådana rättigheter verkligen existerar, borde de omgående tas under omprövning! Vid närmare påseende verkar nämligen Viimsis administration helt styras av egennyttan och habegär. I stället för att bemöda sig om vårdnaden av den synbarligen fader- och moderlösa Nargön, planerar Viimsi en hänsynslös våldtäkt och exploatering av det försvarslösa naturbarnet.

Nutida krav i samband med bebyggelse har helt förbisett

Man har inte i naturparkslagen och heller inte i Viimsis grundplanering nämnt, hur man har tänkt lösa problemet med vatten och avlopp i de nyupprättade gles- och tätorterna, men det står att man får använda mark för magasinering av skräp och avfall på därtill avsedda platser. Kan detta verkligen vara ett avsnitt ur en lag för en naturpark? Vad göra med stanken från dessa avfallsberg, och rättorna och fiskmåsarna och de vilda djuren som släpar runt avfallet i omgivningen...??

Det torde inte råda någon tvekan om, att villasamhällen och naturparker helt enkelt är två vitt skilda saker som

Bakbisbåtarna oppvinnast på ländorama (slipar).

inte passar ihop! Ett av de stora problemen i anslutning till naturparkerna är den kommersiella verksamhet som växer upp som svampar i anslutningszonerna till naturparkerna och som närmast får karaktär av permanenta marknadsplatser. Tydligt har man emellertid uppmärksammat det ogenomtänkta i AS Entec förslag till grundplaneringen av Nargö och överlämnat dessa till Maa ja vesi OY för yttrande. Det finska företaget har gjort en detaljerad och grundlig analys av samtliga förslag, och av dessa framgår med all önskvärd tydlighet de stora nackdelarna av att kombinera en naturpark med byggnadsverksamhet, vägnät och allt annat som man kommit fram till - ett resultat av "idéer baserade på de med Nargö samhörande intressegruppernas ledares tankar och framtidsvisioner" - som det står på planeringsförslagen.

Finsk expertis underkänner förslagen till grundplaneringen

Den finska analysen bedömer dessa sammanpressade bebyggda områdena som olämpliga på grund av den splittring, isolering och förväxtligheten hindrande verkan de medför. Man framhåller också de faror i form av störningar och förändringar i markytans biologiska delar, i de vattnekologiska områdena, i strandpartierna samt den förhindrande inverkan på växtlivet som den planerade splittringen skulle medföra. Förutom de framlagda förslagen har Maa ja vesi OY också tagit i beaktande ett alternativ som betecknas O, och som innebär, att Nargö lämnas helt orörd, att lita på sin egen lycka - "omaa onnensa nojaan". Därvid har man värderat den påverkan

Oskar Bertelson (?) lagar nät. Tv svärfadern (?) Isak Luthers hus.

som ett sådant förfaringssätt skulle ha, och påpekar, att ett obegränsat besökarantal skulle medföra en nedskräpning av naturen och förorsaka skador på landskapet. Byggnader som lämnats utan vård, skötsel och reparationer skulle förfalla och så småningom skulle naturen försvagas och ödeläggas. Öns potentiella betydelse för turism, utbildning, bosättning och rekreation skulle inte kunna tillvaratas - skulle bli ett "vilt" naturområde. Dessa problem i omgivningen skulle i sin tur medföra bristande trygghet och hälsorisker för besökarna samt framtvunga en begränsning av besökarantalet. De finska fackmännen på området har alltså inte funnit några som helst positiva drag, som skulle kunna motivera en planering enligt AS Entec förslag. Men de påpekar också farorna av att lämna ön åt sitt öde.

En fungerande naturpark med till buds stående medel

Men vem har sagt, att Nargö skulle lämnas åt sitt öde??? De ovan beskrivna förslagen handlar om två ytterligheter. Å ena sidan en exploatering av stora mått och å andra sidan en form av fritt fram i ödemarken...

Det finns emellertid ett tredje alternativ, och det skulle helt enkelt innebära, att man undvek att ta förhastade beslut för vilkas genomförande man saknar resurser och istället bemödade sig om att skynda långsamt. Ett gemensamt problem för de flesta naturparkerna är det, som på engelska heter *access but not excess*, alltså tillgänglighet utan överdrift. Det har på senare tid blivit ett första rangens problem att hålla besökarantalet i en naturpark inom rimliga gränser. Nargö är därvidlag lyckligt lotat. Denna naturpark ligger på endast en timmes avstånd från landets huvudstad, men besökarantalet kan, eftersom det är fråga om en ö, kontrolleras mycket lättare än om parken låg i anslutning till en bilväg. Man har på Nargö ingen anledning att konkurrera med butiker, underhållning och annat som står till buds i närliggande Tallinn. Det är framför allt den vilda, orörda naturen på ön som är

naturparkens främsta attraktion, och den måste man slå vakt om. Någon enhetlig gammal kulturbebyggelse, som man kunde finna i de andra svenskbygderna t ex på Rågöarna och Runö, förekom inte på Nargö. Det finns alltså ingen som helst anledning att försöka återupprätta några historiska samhällen på ön. Man talar i lagen om kulturlandskap, och att gränzonen (dvs hela ön med undantag av de tidigare uppräknade kärren och myrarna) skall anses vara kulturlandskap. Vad har då ordet kulturlandskap för innebörd? I allmänhet avser man därmed bygder som varit bebodda och uppodlade under generationer, byggnader av kulturhistoriskt värde, platser, där man vårdat den omgivning där människor levit sedan urminnes tider. Det behöver inte utesluta vara åkrar och ängar och välsade fruktträdgårdar eller skogar. Det kan också vara frågan om fiskelägen med nätbodar, bryggor, båtplatser och annat som därtill hör. Men låt oss se sanningen i vitögat! Var finns i dag denna form av kulturlandskap på Nargö? Det enda som finns kvar av ett tidigare levande samhälle är resterna av en sönderfallen kyrka, några jordkällare och en kyrkogård som vandaliserats. Under de sista femtio åren har emellertid öns natur fått förvildas och förvandlats till en vildmark. En unik, i stort sett orörd vildmark på endast en timmes avstånd från landets huvudstad! Och i våra dagar är en vildmark en alltmer sällsynt form av kulturlandskap, en tillgång av oskattbart värde. En vildmark har dessutom den egenskapen, att den sköter sig själv och kommer att fortsätta att göra det utan större omkostnader eller investeringar - under förutsättningen att människor inte våldför sig på den. Därför är det viktigt att på Nargö ett så stort sammanhängande område som möjligt förklaras vara ett naturskyddsområde - helst hela ön väster om järnvägen på öns östra sida. Hela denna fridlysta naturpark kommer att sköta sig själv under förutsättning att man från början förhindrar nedskräpning och vandalisering. Kärr och myrmarker och skog

som fått vara i fred är kulturlandskap, som bildar egna ekosystem och genomgår sällsynta naturliga processer med vindfällan som får ligga kvar och ruttna och förmultna och i sin tur bidrar till förutsättningarna för olika naturliga livsformer i djur- och växtvärlden. Låt dessa trolldrogar stå kvar till framtida släkten, i stället för att bestämma att alla träd som nått en ålder av 100 år skall avverkas, så som det står i parkbestämelseerna. Det räcker helt enkelt inte med att försöka skydda små isolerade områden, som dessutom inte kan avgränsas från omgivande zoner där olika slag av driftverksamhet är tillåten. Hela området är så litet att det inte tål belastningen från en fast boende befolkning och mängder av besökare, om den inte kan skyddas i dess helhet.

Satsning på båt- och ekoturism samt vård av vildmarken

Hur skulle man då kunna tänka sig gå tillväga för att på Nargö få till stånd en fungerande naturpark? Det viktigaste är, att rätta mun efter matsäcken. När nödvändiga resurser saknas, får man skynda långsamt. Det är oerhört viktigt att inte fatta felaktiga beslut som i framtiden kan vara svåra och kostsamma att rätta till. På Nargö finns redan viss personal som är knuten till kust- och gränsbevakning, fyrpersonal, skogsvaktare, m m. Som har funnit logi och löst de primära behoven av transport till sjöss och på landbacken. En del av dem kan också engageras i naturövervakande funktioner. Den mest värdefulla tillgången är den stora hamnpiren som byggdes av ryssarna under Första Världskriget och som fortfarande är användbar. Hamnen var ett populärt mål för nöjesbåtar redan på 1930-talet, och skulle efter en nödvändig ansiktslyftning och inrättning av nödvändiga serviceanläggningar skulle kunna utgöra det första steget vid uppbyggandet av en ekoturism på ön. Båtturisterna skulle inte ens behöva härbärgas, då de ju har mat med sig och eget tak över huvudet. Så fort man fick stil på piren, med nummerade kajplatser, med el och

vatten samt en bensinmack, skulle man kunna kräva hamnavgifter och erbjuda annan service. I stället för det helt omotiverat planerade järnvägmuseet borde den smalspåriga järnvägen iståndsättas. Den skulle inte enbart lösa problemen med gods- och persontransport utan dessutom utgöra en synnerligen intressant turistattraktion och inkomstkälla. Ett av de primära kraven är dock att rensa bort skrot och annat skräp som ligger i naturen. Det som inte kan återanvändas, kan helt enkelt magasineras i minförrådets underjordiska delar! Ett annat viktigt steg är att från första början försöka förhindra nedsmutsningen. Man måste anlägga användbara toaletter och kunna tillvarata sopor på strategiska punkter och markera dem på en karta, som är försedd med utritade stigar som leder till de olika sevärdheterna. Om man satsar på båtfolk och betalande dagsbesökare är det viktigt att lägga ett infocentrum i hamnen, tillsammans med tull och annan administrativ personal. En kaffe- eller matservering i närheten vore önskvärd. Man bör också till att börja med satsa på fritidsfolk, som inte har stora krav på personliga bekvämligheter eller väderleksförhållanden, bara de får vistas i naturen. Såväl båtresan som tågförbindelserna borde vara avgiftbelagda och kunde tillika med hamnavgifterna ge en viss inkomst som gick till underhållet av naturparken. Kring Hylkarsändan ligger en av de få sandstränderna med sydläge på Estlands nordkust, inte långt från järnvägens sydliga ändpunkt och en knapp halvtimmes promenad från hamnen. Detta rekreativområde skulle inte tillåtas sträcka sig längre västerut än vad det forna militära området gjorde, dvs till Simlankabacken eller Kvärnkarel.

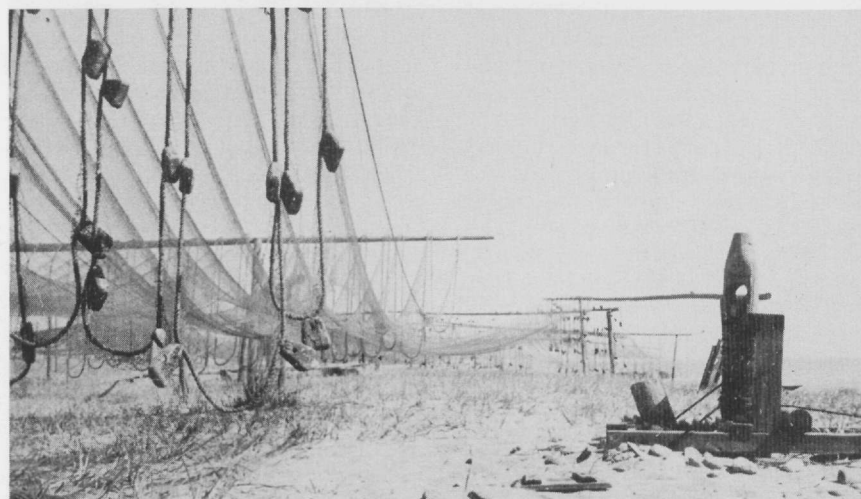
Förbisedda arkeologiska tillgångar

Hamnviken i Ståourbien kunde bli en tilläggs- och ankarplats för mindre nöjesbåtar, och Vallbärgena ett intressant utflyktsmål när de rensats från den nu heltäckande buskvegetationen. Ett annat mål av kulturellt intresse vore

utgrävningen av den urgamla hamnen vid Steinmalmin, beskriven i professor Wieselgrens "Studier till en svensk ortnamnsatlas" sidan 59. Om uppgifterna stämmer, kan det bli en verklig historisk och arkeologisk sensation. När man skaffat sig tillräcklig erfarenhet kunde man börja tänka på någon form av övernattning i en stugby eller något liknande, och därmed skulle man med enkla medel ha fått i gång en intressant ekoturism, som numera börjar bli alltmer populär på olika håll i världen. En sådan anläggning skulle även kunna användas som träningsläger för idrottsmän, användas av skidåkare på vintern som då hade tillgång till en intressant, kuperad terräng utan hindrande gärdesgårdar eller stängsel. Därtill kommer intressanta framtida utvecklingsmöjligheter, som ridturer, släddpartier eller besök av sevärdheterna i hästdragna vagnar med gummihjul - så som det sker på andra håll. Naturparken Nargö är alltså ingen dröm! Den är praktiskt genomförbar och kommer att med till buds stående medel bli en stor succé om det är så att man verkligen strävar efter att vårda naturen. Jag vill sluta med att uttrycka min förhoppning om, att den heder jag vederfarits genom att ha tilldelats det estlandssvenska kulturstipendiet för år 1996, skall bidra till att göra min stämma hörd och rikta allmänhetens uppmärksamhet på den fara som nu hotar ön i form av tomtaffärer i stor skala under naturparkens täckmantel. För 250 år sedan bosatte sig ett fåtal familjer på Nargön. De var bördiga från finlandssvenska bygder, de kom från Dagö, Odensholm och Reval och de var av svensk, estnisk och tysk härkomst. Med tiden bildade de ett litet, egenartat samhälle med en för den tiden anmärkningsvärd hög levnadsstandard. De tvångsevakuades under två världskrig och återvände, endast för att en tredje och sista gång lämna sina faders ö i utbyte mot friheten. Varje gång kvarlämnade de på ön en natur som de vårdat - som de vid återkomsten några år senare fann nersmutsad, skövlad och förstörd av främmande makter. Men varje gång de återvände, satt de igång med att rensa upp i eländet och bygga nytt för att ersätta det som ödelagts. Att ett samhälle i den form som vi minns den, skulle kunna återuppstå på Nargö, är i dagens läge helt otänkbart. Det är därför angeläget att försöka bevara öns naturliga skönhet i form av ett egenartat naturreservat vars like ingen annan huvudstad i hela Europa kan glädjas åt! Just nu står Nargöns öde i vågskålen: Skall ön bli ett monument över en kortsynt och egennyttig vinningslystnad och en internationell skamfläck i dessa tider av ekologisk medvetenhet? Eller ett för all framtid bevarat naturreservat, till glädje och stolthet för kommande generationer - och ett värdefullt minnesmärke över dem som en gång för länge sedan bebodde ön...? Tack för ordet.

Erik Schmidt

Ein vinna (vindspel) och torkande nät.

Ambassadör Margus Laidre lämnar Sverige

Margus Laidre lämnar nu i november 1996 posten som Estlands ambassadör i Sverige. Han blir istället - mycket välförtjänt - estniskt sändebud i Förbundsrepubliken Tyskland. Jag har lärt känna och uppskatta Margus Laidre under min egen ambassadörsperiod i Estland åren 1991-1995. Vi påbörjade båda våra arbeten under hösten 1991, d v s omgående efter republiken Estlands pånyttfödelse och kom att träffas vid ett flertal tillfällen, särskilt i samband med högnivåbesök i respektive land, samt givetvis under det senaste året då jag varit stationerad i Stockholm.

Lika - och olika

Mellan de båda ambassaderna och mellan oss personligen kom det snabbt att utvecklas ett nära och förtroendefullt samarbete. Vår arbetssituation var samtidigt både likartad och väsensskild. Vi hade båda att bygga upp fungerande ambassader, som från första dagen var överlupna av arbetsuppgifter. Den estniska Stockholmsambassaden byggde vidare på det informationskontor som existerat några år i Stockholm och i Tallinn kunde vi svenskar byta skylt på den konsulatsfilial, som funnits i nästan två år, till beteckningen *Rootsi Kuningriigi Saatkond*. Vi har båda företrätt regeringar som hyst ett intensivt intresse för utvecklingen i våra respektive värdländer. Men medan jag kunde falla tillbaka på ett traditionsrikt utrikesdepartement, som existerat oavbrutet i mer än 200 år, tvingades Margus Laidre på ett helt annat sätt, under det estniska utrikesministeriets återuppbyggnadsperiod, klara sig själv. Detta genomförde Margus Laidre med stor bravur. Vid otaliga tillfällen sattes han och ambassaden på prov.

Intensivt besöksutbyte

Ett vanligt sätt bland diplomater att mäta intensiteten i förbindelserna och ambassadens arbetsbörda är att ange inkommande besök av statschef, regeringschef och andra ministrar. Om jag inte räknat fel har ambassadör Laidre under sina Stockholmsår arrangerat besök i Sverige för Estlands president Lennart Meri inte mindre än fyra gånger - tre "halvofficiella" besök och ett fullfjädrat statsbesök i september 1995. Detta är, såvitt jag förstår, ett svårslaget rekord. Vid två av presidentbesöken deltog jag själv och kunde konstatera med vilken smidighet och finess han

Estlands ambassadör Margus Laidre anländer till Kungliga slottet med kreditivbrev inför den första audiensen hos kungen. Vid hans sida protokollchefen Kerstin Asp-Johnson. Torsdagen den 7 november 1991. Foto: Karin Saarsen-Karlstedt.

hanterade de komplicerade situationer som alltid uppstår i sådana sammanhang. Hans djupa och förtroendefulla kontakter i det svenska samhället och hans kunskaper om vårt land har vid sådana tillfällen visat sig överlägsna.

Den tragiska Estoniakatastrofen kom också att svetsa oss samman. Vi förlorade båda otaliga vänner och bekanta och vi har båda på ett nära och djupt sätt känt av kraften av det dråpslag mot förbindelserna mellan våra länder, som katastrofen innebar. Det är faktiskt först nu, efter två år, som antalet resenärer på Tallinnfärjan är tillbaka på nivån före katastrofen.

Rosad Narvabok

Till skillnad från många diplomater lämnar Margus Laidre ett solitt och bestående minne efter sig i Sverige. Jag tänker givetvis på hans kritikerrosade bok "Segern vid Narva - Början till en stormakts fall", som kom ut på svenska tidigare i höst. En bättre avskedshälsning från Sverige än Alf Åbergs recension i Svenska Dagbladet den 19 september 1996 kan man nog inte få! Vi är många som önskar Eva, Mikael och Margus Laidre allt gott i framtiden.

*Lars Grundberg
Chef för UD:s Östeuropaenhet*

Foto: Erich Kartell.

Vid invigningen den 4 augusti 1996 i Stadshusparken. Från vänster Sven Salin, Hugo Mickelin, professor Gustav Ränk, poeten Lydia Tuulse, mor till musikarrangören Toomas Tuulse. Bakre raden fr vänster Ulla-Stina Rundgren, Armilde Mickelin och Hilja Strickman-Rydborg.

Hjärtligt tack

till alla som var villiga och så entusiastiskt medverkade i olika estlandssvenska program vid ESTO 96 kulturfestivalen.

Hugo Mickelin

Hån jölhälge komor man no ehoare

He var e äktobor 1939, ajn riva viko baket Mikjalsdaen, tå risse bisa in. Ta kom e stor lastbilar fråm Sutlop-sia å brajd se ut eve hajl Noka sokna. Risse tarva mång kårter. Noka prästgårdn to da, prästn mot ut. Bärkjäs hosrae to da mä å svensk folkhögskola mot fikst ut mä sitt kram å fick nit tak eve hue opa Årmse prästgårdn. Klottap hosrae fick mä du - å svensk folkskola fick naj se mä benhuse. Fråm Rikol å Lickeshålms hovenä had tisk härrskpena just give se å tår passa e jo gutt färe ni härrskaena te flitt in. Håsol ska man änt språk om, tår krälld e mä risser hått dö vända de. Mella staen å Nihove sto dor mång räsar mä hundravis lastbilar å savisa mång-hundra tanker. Å e Rohuküla/Rus gjord Stalins männe e åning än storan flumascensplats ätt se. Tolemod var e. Äist regärninge had änt have noa te säte mot rissn tå en bärja kräve baser. Risse kom in e lände uta eitt ända biss-skott. Finne vor skarpa å se å sa naj. Bara he sköld da änt ha gjord,

färe nö blaj han sa lihl man mä stor vuinsena e Kräml småt söror, å han befallt sitt krigsväge te tåva finne e aerana - såss te sajand. 30 novämbor vältra riss-såldate in eve finsk gränsn opa Näse, uta än Risslånd färr had knusta omme. Snart bärja e mä te hagol bämbar eve finsk städjer å biar. He ä här som våra niamods jöhlhäg 39 bärjas. Ve gingo mä jölmåren langstamä storvegen mot Rolop kapple. Majngång herst dor än håhljan brömadänn. Nö var e riss fluare fråm Rohuküla som i stor svärmar fluo raft eve kappoltake mä kosa ut mot Finsk vike. Ve räknä ta sa stor mång dåse. Tår had kanske gåe än tjoend minutar, tå dor herst mångan håhljan bläcks. Huss kund e vara meilit, sa ve teläroror, än da gäle ha lie te Finlånd å änt kund e tå heras smällar fråm arsia Finsk vike? Än Spitambman, som sto brajver me, sa än en had herd än sommol riss fluarer hläft bämbara e sjoen fårfor da lio fram te finsk lände å än da tå da had bleve å mä bämblastn gista

vända åtor te Rohuküla. Ta som gjord såss vor räddor te bli nerskjute fråm finnes storstickena (luftvärn).

Häm mot sja nö såss vita huss e var mä riss fluares räddhajte, bara no var e småt undolet mä tasa timble blåcksa. Snart herst dor åtor vurredänn å nö kom da åtor, än ätt anan, mä "näsa" mot Håsol. Åtor räknä ve. Å allor fingo ve tel e än dor fåtast noan maschen, fjörfämsticke mindre än tå da fluo ut. Noa had dor sked.

Ja troor än ve vor småt glaror eve än somol riss flumaschenar, som e so ut, had bleve nerskjöte. Bara tårsaste sa noen än e var jo riss påjkar å flickar som had kamandast ut te dräpa - ingen fråa ätt om dom sålv vild häldor änt. He klart än e var härmot färe ta nerskjötest hläfte. Man häm visst hä mångat mänskebån da fårst sålvor had vare endan ätt - mä själva jölmåren? Man kend än frösa e kroppen te tänke opa än finner å finlåndssvensker sköld daj fråm bämbar å kölar som strajst ut fråm maschenar som komo fråm vårt lånd.

Bara he var änt kappolrajsa äsand som gjord jöle 1939 te ajn grall niamods jöl än tjar jölana had vare. Allman visst än risse änt bara vor e vår traftar, ta vor allstäl e Eistlånd. Häm kund saj hä lenge da najd se mä te site e ösald kasarmar? Nö tå da had sin väger e lände kund da nästan opa öblike tåva eve hela regärningsvaraninge. Å vunno da eve Finlånd, sköld da tå naj se mä heh?

No var dor mike te funder opa. Huss skuld e rät gå färe åss eistlåndssvensker? Unde ättorst årena had mång hundra fråm vår flickar å påjkar, melat hajle familjar, geve se å te Sväre. Håla framti had ve om no rissen sköld bli sitjandor e sin kasarmar? Inga framti uta ongdomar. Tisklånd had hisa heste gäle tae "hajm" sterst dajln fråm Eistlånd's å Lättlånd's tiske. Huss var e mä vårt modorlånd, vild man tår änt häva åss? Ingeting herst fråm hänsia Estorsjoen. Eve hue fick man hisa heste änt vita noa. Allt som skickast mä påstn, blaj läse fråm särskild "läsarer" (censorer) å häm vild tå skriv håla man tänkt häldor hus e riftet var mä åss.

Naj, jöhlhäg 1939 var grall niamod än fårgal jölana. He språkast om än kåldan ändräft eve lände. He stämd, han kenst särskild kåldor e vår små biar. Ja ä änt riftet säkror om kakobre hån jöle had sa go smaken som e bruka häva. Bara jölele - ja he mot felar skrill ner som vanlet.

Elmar Nyman

Rolop kapple som e so ut färe fårst värdscri.

I Estland liksom i Sverige tävlar församlingarna om besökarna med ett rikt musikutbud. Om man ska döma av konserten vid estlandssvenskarnas kyrkodag i Stockholm har den svenska S:t Mikaelsskyrkan i Reval alla förutsättningar för att lyckas.

Mest klassisk musik blev det vid estlandssvenskarnas kyrkodag i Immanuelskyrkan i oktober. Här spelas F Schuberts Adagio av Ulrika Kristian, violin, Peeter Paemurru, cello, och Piia Paemurru, piano.

Musikliv att avundas

Få svenska församlingar kan visa upp så många goda solister att det räcker till en hel konsert. Några innerstadskyrkor i Stockholm kanske; dit hör Immanuelskyrkan, vänförsamling med S:t Mikaelsskyrkan i Reval och värd för den musikgudstjänst, som hölls till förmån för församlingen i Reval.

Cirka 160 personer deltog i gudstjänsten och de fick långt mer än en timme av musik och en presentation av livet i församlingen.

Solisterna framförde mest känd klassisk musik. Alla känner igen "Beppe's godnattvisa". Den heter egentligen Aria ur orkestersvit i D-dur och tonsättare är J S Bach. Ulrika Kristian spelade violin och Maris Oidekivi spelade orgel. Maris är en församlingens organister och hon studerar för närvarande orgelspel vid Estlands Musikakademi.

Paret Peeter och Piia Paemurru spelade flera musikstycken ensamma eller tillsammans. J Raffs Cavatina och F Schuberts Adagio känner de flesta igen, även om man inte vet vad de heter. Han undervisar på Estlands Musikakademi och hon vid Tallinns Musikhögskola.

16-åriga Oliver Kuusik sjöng Panis Angelicus av C Franck utantill - på latin.

- Många kyrkor har körer, konserter och en stor musikalisk aktivitet. I Reval har flera kyrkor mycket bra musiker, berättade Peeter Paemurru efter konserten. Han och hans fru har varit medlemmar i församlingen, sedan den återstartade 1990, alltså ett par år innan församlingen återfick sin kyrka inne i Gamla stan.

Trenden är alltså i Estland att musiker söker sig till kyrkorna.

I Sverige kan man säga att det nästan är tvärtom. Här beräknas att minst en fjärdedel av de studerande på musikhögskolorna ha kyrklig - främst fri-

kyrklig - bakgrund. De stimuleras av musiklivet i sina hemförsamlingar att gå vidare och bli professionella sångare eller musiker:

Som lärare borde Peeter känna till framtidens kyrkomusiker. Men han har inte märkt att särskilt många av hans elever är kristna:

- Mina nuvarande elever har studerat musik åtminstone tio år och vi har inte fått ha så mycket kristen aktivitet i Estland tidigare, förklarar Peeter på svenska.

Okända problem

Ibland stöter de estniska kyrkorna på praktiska problem som antagligen är helt okända för oss i Sverige:

När det blev minusgrader i kyrkan förra vintern, slutade kören att sjunga, berättade Ivar Boman under gudstjänsten. Han är kyrkorådets ordförande i S:t Mikaelsskyrkan. Hans redovisning av församlingen blev ett rejält, gammal-

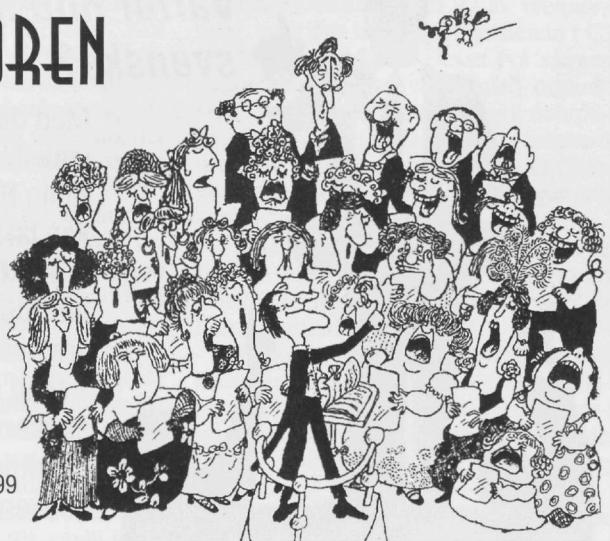
dags kollektal. Han berättade att församlingen har drygt 200 medlemmar, gudstjänsterna ofta har mer än 100 deltagare, församlingens tillsynspräst Mårten Andersson från Eckerö på Åland snart flyttar till Reval och att det därför blir fler gudstjänster i S:t Mikaelsskyrkan framöver, en nystartad kvinnogrupp har rustat upp kök och serveringsrum och ordnar kyrkkaffet, kvinnogruppen delar ut kläder och skor från Sverige och Finland till behövande, dräneringsarbetet runt kyrkbyggnaden snart är klart och att väggarna sedan ska torkas ut innan de kan putsas, Ivar Boman vill byta ut fönstren för att spara energi och få en inbrottsäkrare kyrka, många musikgrupper lånar kyrksalen för att öva och att församlingen har två grupper som studerar svenska.

Kollekten vid musikgudstjänsten gav 10.272 kronor till S:t Mikaelsskyrkan.

Text och foto: Mattias Reinholdson

SONG-KÖREN

Vi söker vikarierande körledare för Helle är mammaledig.
Hör av dig till
Monica Ahlström
08-778 63 29
eller Agneta Klitter
08-644 83 37
eller lämna din intresseanmälan eller tips på dagtid till Ulla-Stina Rundgren på vår exp 08-612 75 99 mån-tor 9-14.

Hela gänget bakom Tjajkovskijbänken på strandpromenaden i Hapsal.

Ungdomsläger i Estland 8-14 juli 1996

Vi åkte med båt över till Tallinn. Vi var 13 stycken från Sverige, inklusive ledare. Väl framme i Tallinn möttes vi av Anu som är medlem i Svenska S:t Mikael's församling i Tallinn, där hon hjälper till med bl a söndagsskolan. Anu hade precis tagit studenten och haft mycket att stå i, men var ändå vår förlängda arm under planeringstiden och även vår tolk under lägret.

Vi började med att växla pengar och gå runt i Gamla stan. Ett par timmar senare mötte vi de estniska ungdomarna samt några vuxna, totalt 13 deltagare som skulle vara med på lägret. En del har varit konfirmander hos oss i Sverige och några är med i söndagsskolan i Tallinn. Kanske blir de konfirmander hos oss ett annat år.

Vi åkte bil till Nuckö. Regnet östner och vi såg knappt vägen framför oss.

När det lättade och vi tittade upp mot telefonstolparna, såg vi storkbon med hela storkfamiljer i. En härlig syn!

När vi kom fram till Birkas och skolan där vi skulle bo, fick vi mat och nycklar till våra rum. Skolan är både grundskola och gymnasium och vi bodde i elevbostäderna. I det här gymnasiet läser man svenska. Vi hade samlingar både morgon och kväll där vi bland annat sjöng och samtalade om söndagens text med temat "Efterföljelse".

En dag åkte vi till Hapsal, den gamla svenskstaden, som ligger vid havet och som en gång var en mycket vacker stad, men som numera är väldigt sliten. En annan dag åkte vi bil till Pärnu, esternas sommarstad, där befolkningen fördubblas under sommaren. En mycket vacker stad med många parker. Pärnu är också kurort med fina vita sandstränder. Där

badade vi och grillade korv.

På söndagen åkte vi tillbaka till Tallinn, där vi firade gudstjänst tillsammans, som förberetts under veckan. Vi hade med oss det gamla och värdefulla antependiet som varit i Sverige för renovering. Det hängdes upp framför altaret. Därefter hade vi en mycket fin gudstjänst, där alla var delaktiga i predikan.

Det var ett trevligt läger med fin gemenskap mellan svenskar och ester. Alla var mycket nöjda och hoppades på en fortsättning kommande år.

*Ann-Kathrin Sedman
Diakon och lägerledare*

Kyrkodagen- konsertdagen- musikhögtiden.

Med stor spänning såg jag fram emot Kyrkodagen lördagen den 19 oktober 1996. Så blev den efter ganska stora ansträngningar av. Men oj, det var värt all möda i världen! Immanuelskyrkan först sedan lite kinamat och sedan Djurgårdskyrkan. En söt liten kyrka, som jag så Stockholmare jag är, inte hade en aning att den fanns. Ni spelade så vackert, ni musiker anknutna till S:t Mikael's kyrkan i Tallinn! Jag kommer inte att glömma ert spel och er entusiasm. En herre sade till mig, utanför kyrkan, efter konserten: "Mina vänner tycker inte att jag är klok som går i kyrkan, men det här va' värt det mesta, inte sant?" Jo, visst det tycker jag med. Det var roligt att ha er här och jag hoppas att middagen smakade bra och jag hoppas verkligen att ni kommer tillbaka!

Ulla-Stina Rundgren

Varför inte lära sig svenska?

Med den här trevliga vinjetten annonserar Kullo Remme att man kan lära sig svenska i S:t Mikael's församling på Rütligatan 9 i Reval. Tre kvällar; onsdag till fredag och tre olika stadier: nybörjare, fortsättningskurs och konversationsgrupp.

Trots att få av oss går i skola, delar vi av gammal och ohejdad vana upp året i terminer, vår- och höst. Höstterminen är alltså nästan slut redan, och bara om några veckor har vi adventstid och julväntan. Ett år har bara sina tolv månader. Sedan är det dags för ett nytt igen.

I och med 1997 skall undertecknad, ansvara för ett antal högmässor samt i mån av möjlighet även annat kyrkligt arbete i svenska S:t Mikael församlingen i Tallinn. Därför vill jag gärna berätta litet om mig själv för Kustbons läsare.

Jag heter Mårten Andersson, och har förmånen att vara präst i två mycket olika kyrkor i helt skilda miljöer. Min huvudsakliga tjänstgöring består i att vara kyrkoherde i Eckerö församling på Åland. Eckerö ligger längst västerut och har broförbindelse med fasta Åland. Eckerö har också en egen färjeförbindelse med Grisslehamn i Sverige, vilket medför en ständig ström av bilar som kör genom kommunen.

Eckerö S:t Lars kyrka är från 1280-talet. Liten och vacker. Församlingen har dryga 800 medlemmar. Min andra församling är Helgeands församlingen i Tallinn. Båda församlingarna har ungefär lika många betalande medlemmar. Men där upphör likheterna. Helgeands församlingen är Estlands äldsta estniskspråkiga församling, som visserligen upphörde på 1870-talet, men grundades på nytt igen. Församlingens traditioner är stora, och det finns en gammal atmosfär från Baltasar Russows tid som förts vidare genom seklen. I denna in-

spirerande miljö har jag fått verka i många år, och njutit storligen.

Nu börjar en ny tid, eftersom jag skall promenera några steg från Helgeandsgatan till Riddargatan. Den svenska högmässan börjar ju först kl 12 (den estniska börjar kl 10.00), så detta passar förträffligt. Den första högmässan 5.1 kl 12 i den svenska S:t Mikael kyrkan kommer att bli extra festlig, eftersom man har möjlighet till musikaliska inslag, och trots att det är en dag för tidigt, kommer nog Trettondedagen att finnas med i atmosfären. Nu är vi inne i senhösttiden. Kvällarna har blivit väldigt mörka. När man bor på landet måste man förse sig med ljus så att man inte går vilse. Östersjön sveper runt våra kuster, och kan vara riktigt stormig och hotfull. Runt kusterna finns fyror som är tända och som leder sjöfarare rätt. I dagens datoriserade värld finns många modernare navigationshjälpmedel än fyror. Men dessa måste finnas för säkerhets skull. Om allting annat sviker - då kanske det mänskliga ögat ser ljuset och kan navigera rätt. Människans andliga liv är ofta ett liv i höstmörker med både storm och osäkerhet som råder. Vi får minnas att Guds ord är våra fötters lykta, ett ljus på vår stig. Den som har detta

ljus vandrar inte i mörkret, utan har ljus så att man hittar fram. Med önskan om god adventstid, samt välkomna till kyrkan!

Mårten Andersson, kyrkoherde

Mårten Andersson född 2 april 1954 i Åbo. Student från Svenska Klassiska lyceum i Åbo 1973. Studier i Åbo Akademis teologiska fakultet. Teologimagister 1979. Prästvigd samma år. Har varit adjunkt i Sibbo, Sörnäs och Mariehamns församlingar. Ordinarie kyrkoherde i Eckerö församling från 1.2 1982. Varit vikarierande präst i Estland sedan 1980-talet. Tjänstgjort i Pölva, Pärnu, Kuressaare och Helgeands församlingen i Tallinn. Ansvarig för vänortskontakterna mellan Ålands prosteri och Saarte praostkond. Medlem i årsboken S:t Olofs redaktion. Viceordförande i prosterirådet i Ålands prosteri. Någon fritid finns inte eftersom all fritid går till att finnas i Helgeands församlingen i Tallinn.

*Mårten Andersson
kyrkoherde*

Skön musik på estlandssvenskarnas Kyrkodag

Det har blivit något av en tradition att vi får samlas i den ljusa och stämningsfulla Immanuelskyrkan på denna dag. Detta år riktades tankarna särskilt mot S:t Mikael kyrkan i Tallinn, den gamla svenska kyrkan, som är föremål för översyn och reparation.

Nu hade vi glädjen att få lyssna till bl.a. estniska artister, hitresta för detta tillfälle. Maris Oidekivi, trots sin ungdom en driven organist med stor säkerhet och härlig registrering, imponerade med en Mendelssohnsonat och en Rheinbergersats, ståtligt. Som ackompanjator visade hon även god lyhörddhet.

Konsertmästare Ulrika Kristians violin gav varm och mättad klang åt en Air av Bach och skänkte sedan en ljuvlig lyster åt ensemblestyckena. Hennes känsla för medmusikanternas spel var härlig att lyssna till.

Äkta paret Piia och Peeter Paemurrus samspel i framför allt Bruchs "Kol Nidrei" gjorde en överväldigad. Hon, en storartad pianist, han berömd violoncellprofessor, smälte på något sätt de båda instrumentens klang samman, det var som att lyssna till en enda röst. En högtidsstund.

Mycket unge Oliver Kuusik går med allvar in för sina studier och hans utveckling är påtaglig, vi hörde honom senast förra året. Han bidrog med Ave Verum och Panis Angelicus.

Den sedan ett antal år i Sverige bosatta sångerskan Marilyn Minns ställde sig trots stor tidsbrist generöst till förfogande som ersättare för det estniska sångarpar, som hastigt p.g.a. sjukdom lämnat återbud. Hon visade sig äga en frisk och klangskön mezzo, som man med välbehag lyssnade till, såväl i den

jublande Davids Psalm 92 av Wennerberg, som den innerliga cantilenan i C. Francks Ave Maria. Dessa två sånger ackompanjerades av "gamle" organisten Gunno Södersten, kunnig och påpasslig som alltid. Han lät oss dessutom njuta av sina psalmpreludier, dem han gärna smyckar med nya klangfärger och små folkvisecitat.

Mycket kunde man skriva om denna härliga dag - om storslagna artister och ståtliga klanger men även om subtila och skimrande nyanser.

Tilläggs bör att dessa generösa musiker även gav konsert i Djurgårdskyrkan på lördagskvällen och dessutom tjänstgjorde vid högmässan i de båda kyrkorna i S:t Mikael församling i Huddinge.

Vi tackar varmt för allt vi fått höra och uppleva av stor konst!

Brigitta Magnéli Lorentz

På bussresa genom Estland

Manfred Stenberg

FORTS FRÅN FÖREGÅENDE NUMMER

Frågan var nu om alla kunde hålla tyst den korta sträckan över bron. Den är ju bara 70 m lång. De flesta i skaran var av kvinnokön, så de första av oss hade inte hunnit längre än högst ett tiotal meter, så kunde de inte ens vid detta enastående tillfälle hålla mun. Därmed spolierade de utsikten för alla att få sin önskan uppfylld. "Men inte satte du väl tro till det där?" frågar mig läsaren. Döm själv! Det gick ju tvärtemot vad jag den gången hade önskat. Exakt vad guiden hade förvarnat om.

Var det för att skrämna damerna till tystnad guiden - själv kvinna - ledde oss upp på enstensatt "kulle"? "Nu står vi på taket till Dorpats riskfylldaste plats: gamla krutkällaren". Om av rädsla eller nyfikenhet vet jag inte riktigt, men faktum är att det blev tyst i hopen.

Vi tågade vidare till det gamla observatoriet, en beigefärgad byggnad med

ett runt torn på mitten och den estniska flaggan vajande från en stång högst uppe. In kom vi inte. Ej heller kunde vi komma in i universitetet, grundat av Gustav II Adolf år 1632. Inte som om låset eller gångjärnen skulle ha varit igenrostade, utan för att det var så sent på kvällen. Jag var i alla fall och tog med handen på dörrvredet, så nu kan jag smått skryta med att jag stått - om än inte legat - också vid universitetet i Dorpat. Ingenting hindrade oss dock att gå fram till hjältekungens nya staty. Nya, därför att om jag är rätt underrättad hade myndigheterna under den senaste kommunistepoken avlägsnat och förstört den ursprungliga. Den här är dock så lik den ursprungliga jag sett blott på bilder, så jag kunde inte döma ut den här såsom varande mindre värd.

Vi traskade till rådhuset. Från dess trappa kan man skåda ut över stadens

torg jämte åtskilliga historiska byggnader. En sådan sticker av från de andra genom att dess stenväggar från alla fyra hållen lutar en aning inåt. Förväntade sig borgmästaren, att huset tack vare detta skulle stå sig bättre än med lodrätt uppförda väggar i händelse av krig med dunder och brak i grannskapet? I huset finns i dag ett apotek med mediciner, kanske också mot baksmälla.

Suur Emajügi

Väl synligt därifrån går stadens största bro över Suur Emajügi (= Stora Moderflod), som flyter genom staden. Det märkligaste med denna bro är, att den hålls uppe av en båge, som går inte under utan ovanför körbanorna på de bägge sidorna därom. Bågen är cirka 60 cm bred. I hopp om att det ska inbringa tur i examina, tar sig skolungdomar från skolornas sista klasser över brospannet på följande sätt: De modigaste går över detsamma upprätta, de icke fullt så modiga kryper över. Viktigast är att man kommer över, för sedan går man stärkt i hågen upp i examen och klarar sig. En som verkligen tagit sig över gående upprätt och sedan klarat sig i examen var guidens son. Fyra andra och jag som femte hjulet under vagnen gick dock över på de två körbanorna.

En i sällskapet hade 1938 fått sin första militärutbildning inom kavalleriet i trakten av Dorpat. Han kände därför till staden riktigt bra. Läser han detta, så må han förlåta mig, att jag inte nu återger allt han berättade. För det hörde ju inte direkt till denna vår bussresa. - När jag (geograf) ska inpränta i mitt minne gatorna jag går i en för mig ny stad så läser jag på gatuskyltarna och ser mig noga omkring vid gathörnen. Han däremot kommenterade vår vandring med ord som att nu går vi uppför den här backen, och nu går vi nedför den här kullen. Men så är han ju också som sagt kavallerist van att på hästryggen skutta upp och ner.

Vi fick bo på Park Hotell. I rum nr 12 - redan för länge sedan bokat för mig ensam - hade nu ett äkta par som de första i kön lagt beslag på. Det är så fint, så att de båda inte godvilligt ville lämna detsamma. De två var förmodligen så blint förälskade i varandra, så att de inte så noga aktat på numret på dörren. För att inte stöta mig med dem - det är inte för intet jag heter Manfred - överlät jag åt portiern att med milt våld avhysa dem från mitt rum. Jag hörde ingen klagan över de rum de fått, så jag tar för givet att även detta par till slut fick en svit de var nöjda med. Innan vi intog våra sängar, så gick vi åter ut på stan, nu för att äta en sen middag.

Vi fem skyndade oss till en bar på Rütligatan. Här förväntade vi oss bli ridderligt bemötta. Mycket riktigt skedde så ock. Hovmästaren skyndade fram, anvisade oss bord och sittplatser samt överräckte till oss varsin i stora, styva, svarta pärmar inneslutna matseidel tryckt med stor stil på glansigt pap-

Agneta Klitter fotograferade observatoriebyggnaden i Dorpat.

per. Jag lusläste min i hopp om att hitta Fattiga riddare. Därvidlag kammade jag noll, så jag måste nöja mig med något mera vardagligt. För enkelhetens skull enades vi om att alla ta en likadan soppa och köträtt.

Ett pass saknas

När vi nästa morgon, efter att på hotellet ha ätit en bastant frukost, skulle resa vidare, syntes en av de våra inte till. Var hade det blivit av honom? På rummet hittades han inte, och sitt bagage hade han redan ställt in i bussen. Då visste någon berätta följande nästan otroliga skräckhistoria. Mannen hade kvällen innan suttit på en fin restaurang och njutit av bordets gåvor. Detta till den grad så att han sedan inte orkade stiga upp och ur den med armstöd försedda stolen. Han hade slumrat till. När matsalen måste stänga, kom hovmästaren och väckte honom så försynt som möjligt och presenterande notan. Sömn-drucken drog han ur sina fickor upp inte bara plånboken utan också passet. Han betalade frikostigt och skyndade ut.

Uppskrämd av i Sverige i svang varande rykten om att man i Estland riskerar bli rånad var han ytterst aktsam om plånboken. På vägen hem till hotellet kände han därför gång på gång efter, att han hade plånboken i en säker ficka. Först när han uppe på rummet hängde av sig kavajen, blev han varse att passet med visum var borta! Utan dem skulle det bli synnerligen svårt för honom att kunna åka tillbaka hem. För att inte riskera bli rånad, packade han ner plånboken i resväskan och låste den. Identitetskortet hade han dock sinnensnärvaro nog att ta med sig. Så rusade han mitt i natten tillbaka till restaurangen för att hämta passet, för han tog för givet, att det var där han hade lämnat det. Men nu var restaurangen stängd och till och med köksingången tillbommad. Missmodig och nerlagen återvände han till hotellet. Nu med dröjande steg, för han tittade noga efter, om det möjligen inte var så att han hade tappat passet med visum på gatan.

Väl uppe på sitt rum letade han noga igenom resväskan och fickorna på samtliga plagg. Det eftersökta var och förblev borta. För honom blev det inte den lugna natt han hade förväntat sig.

Nu på morgonen hade mannen fögaro att äta frukost. Han rusade tillbaka till restaurangen, där han sedan hängde på låset när personalen kom och öppnade. Tillsammans skyndade de in i matsalen och bordet, där han hade suttit kvällen innan. Inget pass! Lyckligtvis kan man också estniska, så han kunde övertyga personalen om hur nödvändigt det var för honom att med det snaraste få igen det förkomna. De till och med ringde hem till restaurangens ägare i ärendet. Han utlovade att bekosta en annons i en av tidningarna, där han efterlyste ifrågavarande dokument. Så skedde sedermera också.

Det var likväl en modfälld medrese-

Elmar Granberg fotograferade rådhuset i Dorpat.

när, som sedan uppenbarade sig i den väntande bussen och sjönk ner på sin soffa. Alla gjorde nog som jag, kontrollerade att vi hade våra papper i ordning och på säkert ställe, bussen rullade vidare mot söder.

Mot Suur Munamägi

Mot det för mig var det allra viktigaste med resan: Suur Munamägi. Trakten här i sydöstra Estland är småkuperad och skiljer sig således högst markant från vad vi kan få se i de forna svenskbygderna.

Suur Munamägi, Estlands högsta berg, mäter endast 317,6 meter. Till formen påminner det om ett på längden ituskuret ägg och gör därför skäl för namnet, som översatt till svenska blir Stora Äggberget. Det är inte kallt som ett ägg. På alla sluttningar är det bevuxet med skog. Uppe på toppen är skogen avverkad för att bereda plats åt ett 29,1 meter högt utsiktstorn. Den sammanlagda höjden kan därför lämpligen jämföras med Smålands Taberg 343 meter. På dörren till tornet sitter ett anslag med text, som i översättning lyder: Klottra inte på väggarna! Skriv istället ert namn i vår stora gästbok! Flera av oss hörsammade anmaningen.

Utöver källarvåning har tornet nio andra våningar. Nere i källarutrymmena finns souvenirer att köpa. I de övriga salarna hänger det på väggarna stora fotografier visande vad man hittat i samband med utgrävningar här och var inom landets gränser. Eller bilder på bondgårdar från olika trakter. Allt inprickat på kartskitser intill. Minns jag rätt, så var

också Ormsö kyrka hedrad på detta sätt.

I montrar på fönsterbräderna ligger stuffer, dvs prov på märkliga stenar från skilda håll. Dessutom pressade växter och preparerade fjärilar m m.

Vi var också uppe på taket. Därifrån lär man vid särskilt vackert väder kunna se ända in i vad som numera tillhör Ryssland. Så långt såg vi inte denna dag, men i alla fall långt nog. Jag var mest intresserad av att därifrån få skåda insjön Jühajärv, som enligt folkskolläraren Anton Vesterberg skulle finnas uppe på berget. Visst kunde vi skymta 5-6 sjöar, men ingen av dem var den efterspanade. Efter att ha fotograferat i olika väderstreck gick jag ner för trapporna. Jag räknade trappstegen och fick dem till 149 stycken.

Vid bergets fot finns ett kafé. Märkligt i så måtto att innehavarinnan talar också svenska. Det hade hon lärt sig, när hon förra sommaren var på en konditorkurs i Värmland. Stor hjälp som undanplockare och diskare har hon av sina 11 resp 8 år gamla söner, vilka vi såg i full aktion. Hemma i det av lagparagrafer snävt kringskurna arbetslivet skulle säkert flera alltför nitiska övervakare ha satt krokben för dessa ynglingar, som med breda leende tillkännagav, att de stortrivdes med arbetet och var glada åt det förtroende alla visade dem. Motsvarigheten till det klandrande ordet barnarbete finns nog inte än i det estniska språket. I min barndom fick vi som 7-8 åringar gå i vall med fåren. I Sverige får inte ens 12-åringen vara ensam hemma...

Forts i nästa nummer

*I mitten av september blev det lite för arbetsamt att sitta på Vikingagatan och att ha pärmar och annat på Roslagsgatan så jag bestämde mig för att den 24 september 1996 så flyttar jag. Sagt och gjort! Televerket kontaktades och minnsann installering av telefon och fax fungerade, i alla fall i princip. Här var jag nu i dessa fina lokaler, men himmel vad mycket att göra!
Men: jag citerar Churchill "aldrig har så många så få att tacka för så mycket".*

*Flytt, arbete
och Öppet hus...*

Roslagsgatan 57 !

Full av beundran och nästan rörd till tårar såg jag några stycken som bar, släpade, skruvade, spikade, monterade hyllor m m, m m. Och gissa om vi hade roligt! Förnämliga insatser har gjorts av Bertil Björk, Arvid Nyman, Sven Svärd, Bertil Brunberg, Richard Gineman, Ingeborg Gineman, Margit Rosen Norlin, Lennart Strömkvist, Herman Treiberg, Hjalmar Stenberg, Ulla Landman, Johan Landman, Nils Gärdström, Elvine Smedberg, Hans Callergård, Bertil Nyman, Einar Brunberg och Ivar Brunberg. Nils Gärdström, va bra att Konsumentverket flyttade samtidigt som vi, så vi kunde få ta hand om fina, gula

hyllor (massor), konferensbord, stolar, skrivbord och terminalbord. Och så bra för oss att du kunde fixa det för en biliig penning.

Torsdagen den 26 september blev det transport från Vällingby till Roslagsgatan. Åh, som ni bar! Tungt såg det ut, ja ni såg ut som en rad med myror som släpar på en börda som är dubbelt så stor som myran själv. Framåt kvällen när vi gick hem så sade jag: "jaha, Svenska Odlingens Vänner, Svenska Odlingens Nya Generation, Kustbons redaktion, Ormsö hembygdsförening, Rickul/Nuckö hembygdsförening, Stiftelsen S:t Mikael's i Tallinn kyrkofond,

Stiftelsen Aibolands museum, Fonden för restaurering av Ormsö kyrka - det kommer att ta en kvart att svara i telefonen!". "Säg du estlandssvenskarna, det är ett bra samlingsbegrepp". Så får det bli.

Välkomna SONG, Ormsö HBF, Rickul/Nuckö HBF och Kustbons redaktion. Det känns bra att ha er här. Nå Hugo Mickelin, hur tycker du det är här? "Jo, vet du, jag börjar riktigt trivas".

Nästa mål var Öppet hus den 9 november. Ska vi hinna? Jo det måste gå. Arkivgruppen var här nästan varje dag. Hyllor monterades i utställningsloka-

Dags att rymma ut på Vikingagatan. Bertil Björk, Hjalmar Stenberg och Johan Landman fann för gott att skruda sig i arbetskläder och kavla upp ärmarna.

Det var många myror som drog sina strån till stacken. Såväl undertecknad som Bertil Brunberg.

len, i arkivet, i pentryt. Böckerna plockades upp och sorterades prydligt, monterarna placerades och fylldes med dockorna med hembygdsdräkter, spetsar, vantar och skor. Det putsades, skurades och fejades så att alla SOV:s fina saker skulle komma till sin rätt. Det gör dom nu eftersom det finns så mycket mera yta att exponera dom på. Var har den här kyrkan varit förut? Det stod högt upp på en hylla. Jaha, ja. Men oj, kan man lyfta av taket på det här huset? Så fint det är inuti. Ibland hade vi tid för kaffe. Vad mysigt att sitta i vårt fina pentryt, tända ett par ljus och umgås. Har du hört den där om snigeln som skulle gå och hämta öl *Jätteskratt.*

Jag försökte smyga mig hit en lördag. Läste upp, dörrklockan plingade och visst där är Bertil Björk. Jag försökte med en söndag då. Hej Bertil vad gör du här? "Skulle bara fixa lite".

Så blev det fredag den 8 november. Linda Stahlman kom och förberedde serveringsdetaljerna, Benita Beckman kom med nya fräscha gardiner, Johan Landman satte upp dom, Arnold Lindgren pysslade med sin danslagsutställning, Bertil Björk och jag satte upp texter till föremålen.

En sista koll; har jag skaffat hem allt som behövs? Kommer det att fungera? Tänk om det inte kommer några? Det är ju lite svårt att hitta. Men hittills har det ju ändå varit c:a 400 besök här. Hur kommer det att gå?

Succé

Närmare 300 personer var här och drack kaffe, tittade på lokalerna och pratade. Tack för presenter och blommor!

Till sist

Tack alla som gjorde detta till verlighet och tack alla som medverkat till att jag har en underbar arbetsplats, ett särskilt litet tack vill jag ge till Ingvar Lindkvist, som förhandlat oss till denna fina lokal.

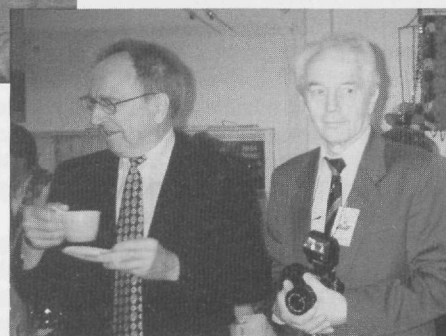
Ulla-Stina Rundgren

Margit Rosen-Norlin ovan. Turturduvorna Hugo Mickelin och undertecknad till höger. Här intill ser ni mig tillsammans med ett par av mina "nya" arbetskamrater dels ordf för Ormsö hembygdsförening Nils Gärström och dels ordf för Rickul/Nuckö hembygdsförening Rickard Gineman.

Endel Enggrön och Henrik Melin fick en pratstund på tu man hand. Th Einar Hamberg smakade på kaffet som bjöds. Sven Svärd, som tog alla bilder, står med kameran i högsta hugg.

Flera värdinnor serverade kaffe med dopp. Här fastnade Anita Strömkvist och Ingeborg Gineman på ett kort.

NAMNDEBATTEN

Säkert har de flesta läsare liksom jag med uppskattning läst Ivar Bomans många innehållsrika artiklar här i Kustbon. Men hans rekommendation i nr 3/96, sid 15, att vi även i svenskt tal och svensk skrift hädanefter ska kalla vårt forna hemlands huvudstad för Tallinn, måste jag som estlandssvensk på det bestämdaste opponera mig emot.

Det beklagliga faktum att kyrkorådet därstädes alltsedan den 4 mars 1934 använder det estniska namnet får inte inverka på vårt språkbruk här i Sverige. Under tsartiden hade de ryska myndigheterna strävat efter att russifiera alla folk inom Rysslands gränser. Med rätta gjorde de som orkade berättigat motstånd. När så Finland blivit fritt, ägnade sig finnarna beklagligt nog åt samma

samma som rikssvenskans gärde, på estniska põld. Domslut: "Då skriver vi hädanefter Põllu (tal). Det är dessutom kortare än det ni hade tidigare". Samma öde drabbade den yngste farbroderns Bärkebacka (Björkbacka), som översattes till Kase (tal).- Lantmätaren föreslog, att mina farbröder på samma gång skulle ändra sitt familjenamn Stenberg till Kivimägi, men därav blev dock intet. Fattas bara! Det var så just då, att de estniska myndigheterna propagerade för att vi också skulle ta oss estniska namn, jag känner till flera ämbetsmän, vilka tvingades välja mellan att ta sig estniska namn eller bli avskedade. Mig veterligen var det dock blott en enda svensk (i Gambyn) som lät sig övertalas till att byta ut sitt svenska efternamn mot hans estniskfödda makas estniska.

I en bok läste jag nyligen, att nazisterna - för att ytterligare förnedra och dymedelst lättare bryta ner de i utrotningsslägren intagnas motståndskraft - inledningsvis skalade av dem deras identitet, deras omhuldade namn, i det att de tvingade på dem andra, mera tyskklingande sådana.

allvar och nu på rikssvenska: "Hemma i Korkis ville vi bli betraktade som svenskar, men här i Sverige vill vi vara ester. Därför talar vi nu estniska med varandra." Därpå deklamerade han: "Eestlane olen ja eestlaseks jään." (Jag är est och jag förblir est.) Sådana individer är inte värda äronamnet estlandssvenskar.

Det händer att också jag, med hyggliga betyg från folkskoleseminariet i Reval, ibland måste prata estniska, men efteråt finner jag för gott att strax också gurgla min hals... för ett tiotal år sedan fick vi från SOV en enkät, där en fråga löd: "Skulle du kunna tänka dig att ingå äktenskap med en est/estniska?" Tveklöst svarade jag nej.

Beroende på vilket språk jag för tillfället talar eller skriver, så begagnar jag också respektive språks namn på städerna i Estland. Om "nokasvansk" så Rävöl, om rikssvenska så Reval och om estniska så Tallinn. Allt enkelt och logiskt. Likaså Häschol respektive Hapsal och Haapsalu; Bärkjas resp Birkas och Pürksi. Jag vet minst två estlandssvenskar folkskollärare, Rikard Stahl och Elmar Granberg, vilka av skolmyndigheterna där över på den tiden förvägrades att undervisa i estlandssvenska skolor och var hänvisade till att så ut sitt stora kunnande bland idel estniska barn. Själv fantiserade jag om att få komma till Odensholm.

Det bör vara varje estlandssvensks solklara och heliga plikt att hålla styvt på svenskheten. Vilka andra än vi själva kan tänkas ska bevara vårt tungomål? Får dekadansen fortsätta - vad blir det då kvar av det estlandssvenskarna i århundraden kämpade för där borta, trängda som de var från esternas sida?

Kvar i Estland använde vi åtminstone inofficiellt de svenska namnen. Ska vi då nu här på svensk mark frivilligt förfalla till att omhulda namn vi - åtminstone jag - där borta inte ens ville ta i vår mun?

Nu invänder troligtvis någon och pekar på att svensk press, radio och TV så gott som alltid använder enbart de estniska namnen. Hur har detta kommit sig? Jo, den tid Balticum var ockuperat av ryssarna, föll dessa stater såsom riken i glömska. Titta efter i svenska geografiböcker från den tiden, så ska ni se, hur obetydligt litet där står om dem! När numera resor dit är lätta att genomföra, är det enklast med de estniska namnen. Vid den andra kajen befinner sig ju ester, med uppgift att kontrollera biljetterna där. Och vi kan ju inte begära, att de ska byta ut sina estniska benämningar mot svenska.

Samma öde har också drabbat Dorpat, som fått bli Tartu, vilket rikssvenskarna uttalar fel, som om det hade stavats Tartü! Ännu värre beträffande det tyskklingande Baltischport. Bara för att esterna i gemen inte är kapabla att uttala det namnet riktigt, har det fått bli Paldiski. När nu svenskarna

Språkförtryck i Estland

Manfred Stenberg

förtryck gentemot svenskarna i sitt land. Svenskarna är inte bättre när det gäller behandlingen av samerna och finnarna här i Sverige. De fria esterna greps av ett liknande storhetsvansinne och gick i sin tur in för att förestniska sitt lands undersåtar. Den tid jag gick i folkskolan var vi förskonade från estniskan tills vi började i klass 3. Men när mina syskon (yngre än jag) gick i skolan, nödgades de börja stava på den den dag de började i klass 2.

När jag i mitten av 1930-talet gick i svenska mellanskolan i Hapsal och i uppsatser skrev om skolstaden, så kallade vi självklart den för Hapsal. Men så en dag blev vi av läraren i svenska underrättade om, att myndigheterna hade påbjudit, att hädanefter måste vi alltid skriva Haapsalu. Någon av er är förhoppningsvis lycklig ägare till något exemplar av tidningen Vårbyrning, utgiven av lärare och elever vid svenska privatgymnasiet i Hapsal. Läser jag där, så stöter det mig oerhört, när jag i den för övrigt svenska texten ser det estniska namnet Haapsalu.

Samma öde drabbade vid den tiden alla bynamn synliga på vägskyltarna. Kort därpå också gårdsnamnen. Min äldste farbror innehade gården Gjärdbacksa (i Rikull) och ville ha kvar det namnet även på papperen. Han fick frågan: "Varför är ni så mån om just det namnet? Betyder det något?" Han stamade fram något om att gjärd är det-

Det sorgliga faktum, att kyrkorådet i svenska församlingen i Reval från ovan angivna datum skrev Tallinn istället för Reval behöver därför inte nödvändigtvis tas som inteckning för att svenskarna ens där frivilligt skulle ha gått över från Reval till Tallinn.

Det gläder mig, att Ivar Boman på ort och ställe grävt fram ifrågavarande dokument. Det visar nämligen långt mer och på samma gång något helt annat än vad han avsett att delge oss. Det har - som ni ser - gett mig anledning till att avslöja, vilka orättvisor och övergrepp vi var utsatta för, medan vi bodde kvar i Estland. Schismerna mellan de två folkgrupperna har sällan avslöjats i pressen. Lika fullt älskar jag torvan där hemma mer än någon annan plätt (och allra minst några stadsgator) här i Sverige. Kampen där gav oss kraft i arm och mod i barm, så ock råg i ryggen. Kan mången gång behövas även här i Sverige. Nu gentemot rikssvenskarna. I Kustbon har debatterats huruvida vi, som flydde till Sverige, flyttade bort eller hem. Jag flyttade bort; mitt hemland är Estland.

För en del år sedan hade korkisborna anordnat byaträff på Wallingatani i Stockholm. Också jag letade mig dit i akt och mening för att höra och banda korkisvenska. Men till min förvåning och förbittring pratade de, ett dussintal, sinesemellan endast estniska. En av karlarna tog till orda och sade tydligt på fullt

Forts på sid 26

SVENSKBY SIDAN

Svenskbynsidan vill till att börja med komma med en rättelse som tryckfelsnisse smugit in i förra numret av Kustbon: Föreningen Svenskbyborna har 840 medlemmar och ingenting annat. Svenskbynsidan består denna gång av en beskrivning av en sammankomst i Meadows, Manitoba - Canada i somras. Redaktören vill dessutom passa på att tillönska alla läsare en God Jul och Ett Gott Nytt År.

65- års jubiléet i Meadows i Manitoba, Canada sommaren 1996

Den 3-4 augusti i år firades det ett 65-års jubileum i samhället Meadows i Manitoba, Canada. Den samlade svenskbybosättningen där hade grundats 1931 av nio familjer som anlänt till Canada från Sverige år 1930. Till jubiléet kom det utöver ett hundratal canadensiska svenskbybor även ett tjugotal svenskbybor från Sverige. Svenskbybon Ingeborg Lundkvist (f Buskas) har skrivit en rapport om sina upplevelser.

Emigrationen till Canada

Den 1 augusti 1929 kom nästan 900 svenskbybor till Sverige från Gammalsvenskby vid Dnjepr i Ukraina där svenskbyborna bott i nästan 150 år. Redan i slutet av 1800-talet emigrerade de första svenskbyborna till Canada. Dessa bosatte sig till största delen i staden Wetaskiwin i Alberta. Efter det att svenskbyborna kommit till Sverige år 1929 var det flera som började fundera på att emigrera vidare till Canada. Detta gällde särskilt de som hade släktingar där. Agenter för järnvägsbolaget Canadian Pacific Railway, CPR, försökte värva svenskbybor till Canada. Många ville, men hade inga pengar till biljetter. Då erbjöd agenterna att bolaget (CPR) skulle ta dem till Canada på kredit. Järnvägsbolaget hade egna ångbåtar till detta.

Efter en del överläggningar beslöt ett 70-tal att emigrera och börja ett nytt liv i Canada. Släktingarna där gick i god

för att de kunde ta emot dem. Dessa svenskbybor reste med båt till Halifax i Nova Scotia och därifrån med tåg till Wetaskiwin i Alberta (cirka 400 mil), dit de anlände den 30 juni 1930.

Livet i Canada

Första året efter ankomsten arbetade de nyanlända svenskbyborna som drängar

och pigor. Efter elva månader blev det möjligt att skriva ett kontrakt för köp av en farm vid Meadows i Manitoba, två mil väster om Winnipeg. Farmen var cirka 1900 hektar stor. Den 17 april 1931 kom svenskbyborna till Meadows. Nu skulle nio familjer bruka farmen kooperativt. Första året arrenderade de jorden, men efter ett år upprättades ett

Ovan: Minnesstenen i Meadows med sin bild på kyrkan i Gammalsvenskby och en kortfattad historik över svenskbyborna. Nedan: Johannes och Kristina Hoas från Meadows avtäckar minnesminumentet. Foto: Siegrifrid Buskas, Wetaskiwin.

avbetalningskontrakt på 22 år med järnvägsbolaget CPR. Man skulle alltså betala av med en bestämd summa under 22 år, varje höst efter skördetiden kom en agent från bolaget och tog upp betalningen. År 1953 upplöstes kontraktet och jorden fördelades mellan de nio familjerna. Varje familj fick då cirka 200 hektar. Även maskinerna, övriga redskap och djurbesättningen fördelades. Sammanhållningen har ändå, trots uppdelningen, varit mycket god. Familjerna hade många svårigheter att övervinna, t ex språksvårigheterna och livsförutsättningarna i det nya landet. Varje söndag har svenskbyborna här hållit en gemensam gudstjänst i något hem. Där kunde de träffas och få tala svenska med varandra. De talar fortfarande "Gammalsvenska", på samma sätt som det talades i Gammalsvenskby i Ukraina.

65års jubiléet den 3-4 augusti 1996

Vi var tjugo personer som reste från Sverige för att närvara vid jubiléet. Svenskbyfamiljerna i Canada visade alla en stor gästfrihet mot oss och vi kände oss mycket varmt välkomna. Dagarna före själva jubiléet var fulltecknade med program varje dag, som t ex besök på flera museer och olika släkträffar. Till Meadows hade det kommit många svenskbybor från såväl östra som västra Canada, från Montreal, Vancouver och Alberta.

På dagen för jubiléet, den 3 augusti var det ett strålande väder. Man sade allmänt att det var "Svenskbyväder". Det brukar ju oftast vara vackert väder vid svenskbybornas årliga sammankomst den 1 augusti i Roma på Gotland.

Ett minnesmonument hade rests i samband med högtidligheten. Ceremonin inleddes med en välkomsthälsning. Därefter sjöngs den canadensiska nationalhymnen, O'Canada. Minnesmonumentet avtäcktes sedan av Johannes och Kristina Hoas. På stenen avbil-

Ingeborg Lundkvist omgiven av canadensiska svenskbybor, fr v: Janet och Nels Malmas (f 1927) från Meadows samt Win och Sven Josefsson Knutas (f 1929). Foto: Siegfried Buskas, Wetaskiwin.

Det avbildade myntet är slaget i Reval, som Tallinn då hette, för regerande drottningen Kristina (1632-54, död 1689 i Rom). Det är en Reichstaler (riksdaler) - dåtidens euro - av gott silver och väger nästan 30 g.

Myntet återfinns i färg i ett mycket påkostat, nyttigt arbete på svenska och tyska: Sveriges och dess forna besittningars guldmynt och riksdaler från Gustav I till Carl XVI Gustaf. Samling Julius Hagander. Bern 1996, 574 s, rikt ill. i färg. Cirkapris inbunden 850 kr. Säljs genom Svenska Numismatiska Föreningen, Banérgatan 17, 115 22 Stockholm, tel. 08-6675598 (onsd-torsd 10-12), fax 08-6670771. Man kan begära en broschyr om boken. I boken skildras Sveriges penninghistoria från 1521 till våra dagar. Hela samlingen är katalogiserad i en särskild avdelning och alla mynt avbildade i färg. Bilagor i slutet översätter inskrifter, berättar om heraldiken samt förtecknar myntorter och myntmästare.

Estland eller rättare den gamla ordensstaten erkände 1561 Erik XIV som sin överherre. Myntningen kom under svensk kontroll och på åtsidan återfinns vi den svenske monarkens bild eller monogram. Svensk mynträkning tillämpades från 1597. Fram till 1777 ingick emellertid varken guldmyntet dukat eller silvermyntet riksdaler i svensk mynträkning - det var internationella handelsmynt som gällde över-

REVAL 1652

allt och vanligast var nog tyska och nederländska mynt av detta slag. Inom det svenska väldet räknade man i öre och mark, även om öret fick det tyska namnet Rundstück ("rundstycke") i Estland. Det i Reval under Gustav II Adolf, Kristina (1648-52) och Karl XI slagna öret cirkulerade även på andra sidan Östersjön och det var på sådana lägre valörer som staten/kronan gjorde sina verkliga förtjänster.

Kristinas riksdaler från 1652 finns bara med detta årtal och är mycket sällsynt. Om en handelsman i Reval skulle betala en summa på låt oss säga 200 riksdaler för en vara som kommit med ett skepp var nog chansen störst för att han betalade med tyska och nederländska mynt, som hade exakt samma värde, och kanske några enstaka svenska!

Porträttet har troligen gjorts efter en tecknad förlaga som skickats över Östersjön, en s k visering, eller kanske rentav efter ett annat mynt med drottningens bild. Från sidan visar Estlands krönte vapen. Det är detsamma som idag, fränsett kronan, förstås. Nedtill ser vi bokstäverna GP. Det är myntmästarens initialer - han hette Gerhard Philip. Kanske någon läsare vet mer om honom? (I Sverige har traditionen bibehållits, men sedan 1986 är det riksbankschefens initial vi ser på våra mynt, just nu B = Bäckström.)

Lars O. Lagerqvist

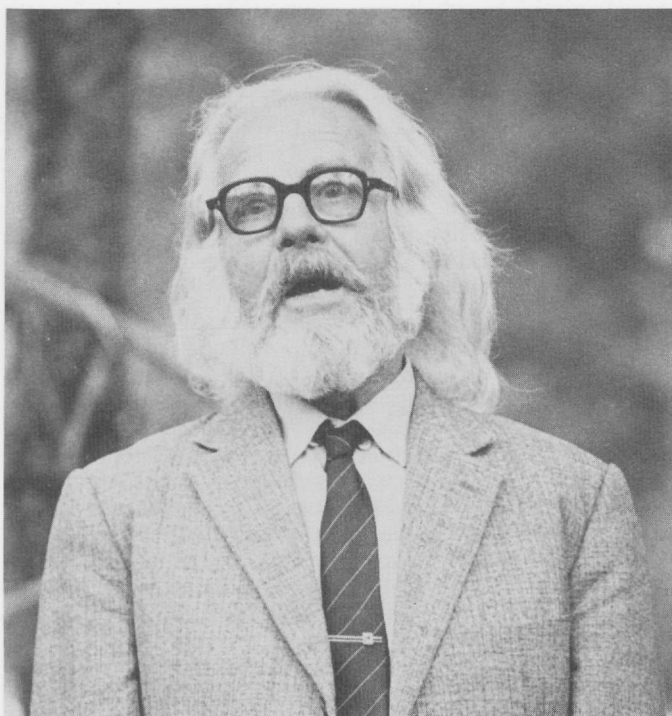
das kyrkan i Gammalsvenskby och här finns också en kortfattad historik rörande svenskbyborna samt namnen på de familjer som anlände till Meadows den 17 april 1931 inristade. Avtäckandet följdes av ett flertal minnestal, där också den svenska konsulin i Winnipeg, Neal Carlsson, talade. Ceremonin avslutades med den svenska nationalsången samt "Signe och bevara", den psalm som alltid sjungs vid svenskbybornas sammankomster. På kvällen var det sedan middag med dans, där det också hölls flera tal och sjöngs sånger på svenska. Hälsningar från Sverige framfördes av Nils Buskas och Gunnar Hoas, som även överlämnade en minnesgåva från Svenskbyföreningen. Den 4 augusti fortsatte minneshögtiden med en gudstjänst i Meadows Hall. Den canadensiske prästen erinrade i sin predikan om alla svårigheter som svensk-

byborna genomlidit och om alla de uppbrott de varit med om. Han talade vidare om svårigheterna under etableringen i Canada, under den period på 30-talet som här kallas "The dirty thirty". Han påminde om 30-talets missväxtår då även gräshopporna kom och om hagelstormarna som förstörde säden. Efter många dåliga år kom det då bättre tider. Svenskbyborna i Meadows fick sedan uppleva tider med flera mycket goda år.

Ett minnesrikt jubiléum

Vi svenskbybor från Sverige som var med och firade De svenska pionjärerna från Gammalsvenskby 65-års jubiléum (1931-1996) i Meadows, är mycket glada över att vi fick vara med om att uppleva den goda sammanhållningen bland svenskbyborna och ta del av den stora gästfriheten.

Ingeborg Lundkvist f Buskas

ERVIN-JOHAN SEDMAN

12.09.1929 - 17.10.1996

*Ervin-Johan Sedman
håller tal till dagösvenskarna 20 aug 1991.
Foto: Mart Mäntte.
Ronors arkiv.*

Ervin-Johan, vår bästa vän, förkämpe för estlandssvenskhetens bevarande, Den Siste Vikingen har gått bort. Jag sitter och försöker skriva en dödsruna över honom, men det går inte. Jag kan inte se på honom på avstånd – han finns överallt runtomkring mig. I varje papper, i varje tanke, i varje plan för framtiden – han bara finns där. Då försöker jag att rada ihop officiella data om hans liv:

Ervin-Johan växte upp i Enby. I skolan gick han i Pasklep och Hapsal. År 1949 började han studera trädgårdsarkitektur på Institutet för Brukskonst. 1950 blev han arresterad på basis av en angivelse och anklagad för att ha planerat att fly till Sverige. Han var fånge i olika arbetsläger i Sibirien fram till 1956. Efter frigivningen läste han arkitektur och arbetade sedan som arkitekt på ett speciellt område – restaurering av historiska byggnader. 1988 var han en av grundarna av Samfundet för Estlandssvensk Kultur och sedan 1992 dess ordförande. När Paskleps Folkhögskola grundades 1993, blev han dess rektor.

Nej, men det här går ju inte heller, det låter så förskräckligt stelt och främmande. Han var ingen sådan offentlig person. Han var ju en av oss alla. Så låt hans närmaste vänner i folkhögskolan och samfundet säga några ord om honom i stället:

Ervin-Johan! Han var en person som man inte kunde passera oberörd. Redan vid vårt första möte hösten 1992 gjorde han ett djupt intryck på mig. Det var inte bara det yviga skägget och det fladdrande håret som syntes. Det var något mycket mer. Hela personligheten som lyste igenom och som stod som en aura runt hans person. Under den tid jag har haft förmånen att känna honom har jag mer och mer kommit att inse vilken stor personlighet han var.

Han var entusiasten som ville så mycket. Han var inspiratören som fick människor aktiva. Han var visionären som såg långt fram i tiden. Han var också en traditionsbärare som ville att de estlandssvenska traditionerna skulle leva vidare till kommande generationer. Hans stora dröm var att den gamla folkhögskolan Birkas skulle återuppstå. Han hade så mycket inom sig som jag inte kan räkna upp. Utöver allt detta som jag räknat upp var han också människa. En man med stort hjärta, varmt och rymligt som ville ta hela världen i famn.

Jag är mycket tacksam för att jag under en liten tid fick tillfälle att arbeta sida vid sida med honom. Denne man som inte var bitter på det förflutna och såg framtiden an med tillförsikt. Jag är glad för hans egen skull över att han fick dö mitt i livet.

Ervin-Johan, tack för allt Du gav. Nu vill jag arbeta vidare på fullbordandet av Din livsdröm.

*Stig Berntsson,
Paskleps folkhögskola*

Ingen människa kan existera isolerad. Ett människoliv får ofta ett särskilt värde vid mötet med andra. Av vilken betydelse Juss varit för mig förstod jag först när han lämnat oss. Jag förstod att han genom sitt positiva och entusiastiska sätt varit en stor tillgång för mig i mitt liv och att jag borde vara tacksam för att jag haft förmånen att under många år känna honom. Jag kommer alltid att sakna hans positiva utstrålning som gjort vårt umgänge så lätt och personligt. Det gör ont att han är borta men jag är glad över att han funnits.

Kai Tennisberg

Jag förstår att er saknad känns mycket större än hos oss här hemma i Sverige

beroende på att ni varje minut påminns om Ervin-Johans saknad av existens, men ni ska veta att det för mig var ett tungt budskap som det tog en bra stund att få in i huvudet. Jag kollade med flera personer om det verkligen var sant innan jag överhuvudtaget ville förstå.

Jag tror bara jag har känt en sån stor högaktning för två personer i mitt liv: Jan Stattin på Hola och så Ervin-Johan. På många sätt liknade de här två personerna varandra, men hade också mycket personlighet. Framför allt beundrar jag en sån ödmjukhet som Ervin-Johan besatt, och att fortfarande (eller kanske trots allt) efter vad han hade varit med om, ändå tro på människan och livet och också offra tid och kraft på en sån sak som Pasklep. Jag håller helt och hållet med Stig, om att det bästa sättet att hedra Ervin-Johan är att se till att hans dröm blir sann. OM det finns en himmel tror jag att han ändå kommer att sitta på ett litet moln och belåtet observera att hans dröm blir verklighet.

Vad jag har förstått så var det människor som räknades som Ervin-Johans vänner som kallade honom "Juss", jag hoppas verkligen att jag hörde dit. En sån här gång blir man påmind om att livet inte är så självklart och att man aldrig kan vara riktigt säker på att träffas igen. Man bör nog ta vara på varje minut av livet och de tillfällen man får träffa människor man tycker om. Estland, Haapsalu, Pasklep och Samfundet blir sig nog aldrig riktigt likt igen men jag kommer heller aldrig att glömma dig, "Juss"!

Tack för dom fina stunder vi ändå fick med dig.

*Micke Tjärnlund,
Hola folkhögskola*

Den 17 oktober gick vi till sjukhuset, för att hälsa på Juss. Vi skulle träffa honom

och få veta, hur länge han skulle få stanna där. Men allt blev annorlunda. Jag minns ganska klart det ögonblicket då doktorn sade – den äldre herrn avled i morse. Det kändes som om allting stannade för ögonblicket, det kändes fel och omöjligt. Liksom alltid, när vi förlorar en, som vi älskar och känner väl.

Ibland tänker jag, att även dog gjorde han på ett eget sätt – tyst och ouppmärksammat, för sig själv. Han var alltid mycket delikat, drog sig för att be om hjälp. Men själv hjälpte han andra alltid. Ofta förnam han andras bekymmer med sin fina intuition. Juss hade ett stort hjärta.

På begravningen bad en person hans familj om förlåtelse – det var inte så sällan att Juss fick hjälpa andra istället för att vara tillsammans med sina näraste.

Även sent på kvällarna lyste det i samfundets fönster – Juss satt däruppe, höll på med någonting. När jag nu efter lektionerna går förbi där, tittar jag upp på fönstren. Men de är mörka.

Efter hans död tänker jag ofta, att vi borde stödja och hjälpa varandra mer.

Anu Seeman

För mig lever Juss kvar i mitt minne som en stark och envis och målmedveten personlighet. Han påtvingade aldrig de andra sin vilja utan drev sakta sin sak vidare, trots svåra förhållanden. Som rektor i folkhögskolan gav han ofta dess lärare fria händer men deltog samtidigt ändå i allt som skolan företog. Precis som en rektor ska vara. Som historiker uppskattar jag mest hans insats i släktforskningen i Nuckö. Kort och gott – han var en man, som ägnade sig helt och fullt åt Nuckö.

Ivar Rüütli

Vissa människor sätter tydliga spår i historien. Ervin-Johan var en av dem. Hans livsverk Samfundet för Estlandssvensk Kultur och Paskleps folkhögskola tillkom sent i hans liv. Diktaturen hade förbjudit sådana initiativ tidigare och Ervin-Johan fick redan som ung betala ett högt pris för sina åsikter i arbetsläger i Sibirien. Med obruten kraft kunde han ändå starta sitt estlandssvenska kulturprojekt när detta blev möjligt i slutet av 1980-talet. Han blev därmed en levande frihetssymbol i den nya Estland.

Ervin-Johan har också lämnat avtryck hos mig personligen. Jag har känt honom sedan 1992, då samarbetet mellan Hola och Samfundet inleddes. Många minnesbilder från de här åren av arbete och umgänge känns så intensivt levande. Det hänger samman med hans starka personlighet – han lämnade ingen oberörd. Engagemanget, uthålligheten och värmen i hans person var så tydligt ett med honom. Jag har lärt mycket av Ervin-Johan på flera plan, och för det är jag djupt tacksam.

Vi hedrar Ervin-Johans minne bäst genom att fortsätta det gemensamma

arbetet med uppbygget av Paskleps folkhögskola.

Ervin-Johan, tack för den tid jag fick lära känna dig.

Björn Garefelt,
Hola folkhögskola

Vi gick längs gatorna i Hapsal. Han hade sin eviga tygkasse i handen och gick att köpa tidningar eller bröd. Han kände så många, att han hela tiden fick hälsa någon – stadsdirektör och lärare, hemmafruar och gamla gubbar. Unga skolflickor hälsade honom på svenska – de var hans elever. Nästan alla i Hapsal, som läste svenska, började hos honom. Och inte bara i Hapsal – i Nuckö, Sutlep, Ridala, Asuküla, Oru ...

Han var mycket mån om sin syster och var stolt över sina söner och barnbarn. Han pratade inte mycket om sin fru. Bara ibland, när jag inte ville ge upp i någon dispyt, sa han: "Jag vet, att du inte ger upp. Du är ju *mulk* (från Viljandimaa), det är min fru också. Jag känner er." När jag bjöd honom att gå och äta, sa han bara: "Nej, jag går hem. Min fru har lagat mat åt mig".

Ofta sa han i höstmörkret - jag går och badar i havet. Han gjorde det ända tills isen lade sig.

Estlandssvenskheten var i början något heligt för mig, som tack vare sitt öde stod utanför kritik. Han hade även kritiska toner över sitt eget svenska påbrå och estlandssvenskheten allmänt. Det var ibland svårt att acceptera, men det ledde mig faktiskt estlandssvenskheten närmare.

I början pratade vi estniska sinsemellan, sedan blev det mer och mer svenska, särskilt när vi var på tu man hand. Ibland var vi oense om något ord eller mening. Då visade det sig vanligtvis att skillnaden berodde på hans dialekt. Han kunde bra *nukasvenska* och var stolt över, att hans hemby Enby var ett ställe, där hans modersmål fortfarande levde kvar.

Under sina sista fem levnadsår sammanställde han ett kartotek över Nuckös släkter. Han var glad som ett barn: "Nu fick jag egentligen de uppgifter jag saknade. Nu kan jag gå vidare med arbetet. Vet du – nästan alla släkter finns med". Det är flera tusen kort, fullskrivna med hans fina och tydliga handstil.

När han sa adjö, glömde han aldrig tillägga: Hälsa din fru och barn!

Jag är i Stockholm. Jag har just kommit från Danmark och går första gången till SOV:s nya lokaler på Roslagsgatan. Gamla kära bekanta möter mig där. Och så frågar de – vad hände med Ervin-Johan? Först då får jag veta, att Du inte finns mer och att Du begravs på samma dag. Varför? Jag känner mig så obeskrivligt hjälplös. Jag kan inte ens vara med, när Du är på din sista färd på jorden.

Smärtan är tung, men livet skall levas vidare. Det är ett så stort tomrum

efter Dig, som vi måste fylla på något sätt, för Du gick bort mitt i livet. Men Du är inte borta. Varje gång man har frågor, så tänker vi, hur skulle Du ha löst dem. Och så vet vi. Vi kan inte så bra, som Du, men Du har ju lärt oss.

O, milde Gud! Hjälp oss leva utan Ervin-Johan! Och lär oss att leva som han levde!

Ain Sarv

Ett ljus har slocknat på andra sidan Östersjön. Så känns det chockartade beskedet om Ervin-Johan Sedmans hastiga bortgång den 17 oktober. I våras hade SOV förmånen att tilldela honom ett arbetsstipendium. Förlusten av Ervin-Johan Sedman är kännbar för det estlandssvenska. Han var den kanske mest framträdande bäraren av det estlandssvenska arvet, så långt det nu finns kvar vid hemmakusten. När Estland i slutet av 1980-talet åter öppnades tillhörde han dem som gjorde den lilla spillran av återstående svenskar i Estland känd. Låt mig återge de minnesord som publicerats i Hapsaltidningen Lääne Elu och som undertecknats Vännerna:

"Ervin-Johan kallade sig den siste vikingen. Han sa: "Om jag känner döden närma sig skall jag ro långt ut till havs. Dit hann han inte. Morgonen den 17 oktober stannade Ervin-Johans hjärta. Juss, som vännerna kallade honom, föddes i Enby på Nuckö. Efter arkitekturstudier och efter år som politisk fånge i Sibirien arbetade Juss som arbetsledare i den estniska byggnadsminnesvården. Hans första större arbete var projektet att restaurera Koluveres fästning. För Hapsal har Juss gjort mycket. I arbetsgruppen som sysslade med att föra in estniska småstäder under fornminnesvården, var det han som riktade uppmärksamheten på träbyggnaderna i den gamla stadskärnan.

Ingen historiker som sysslar med Haapsal kan gå förbi den historia som han sammanställt. Med samma grundlighet har han forskat i sin hembyss Nucköfamiljernas historia. Som pensionär fick Juss inte färre plikter. Han var ordförande i Samfundet för Estlandssvensk Kultur och han gav kurser i svenska. Kring Juss fanns alltid många ungdomar, däribland de som börjat sitt tredje studieår på Pasklep folkhögskola, vars rektor Ervin-Johan var. Han var en god och vänfast kollega, en människa som älskade sitt yrke och överförde det till andra. Han lämnade inget oavslutat utan förverkligade med lugn och bestämmdhet sina drömmar. Som sådan lever han kvar i våra minnen".

Så skriver vännerna. I Ervin-Johan Sedman såg också jag en ljus och ung själ. Det var alltid en glädje att möta honom. Han var den fasta punkten i kontakterna med de gamla och nya estlandssvenska bygderna. Vi delar sorgen med hans närmaste, hustrun och de två sönerna med familjer.

Svenska Odlingens Vänner
genom Tiia Derblom-Andersson

RITA HOLMBERG TILL MINNE

Foto: Margit Rosen-Norlin

Rita Holmberg, född Rosen, avled den 7 augusti efter en tids svår sjukdom. Hon var född i Reval och genomgick den svenska folkskolan där. Våren 1943 avlade hon examen i den svenska avdelningen vid gymnasiet i Hapsal - den tid då uppbrottsstämning rådde i hela Svensk-Estland. Efter ankomsten till Sverige fortsatte hon sina studier vid dåvarande Stockholms högskola och blev filosofie magister. Sin första anställning i Sverige fick Rita Holmberg på kommitténs för rågosvenskarna/

estlandssvenskarna expedition. Efter avslutande universitetsstudier var hon ända till sin pensionering verksam vid marknads- och opinionsundersökningsföretaget IMU-Testologen i Sollentuna. Vid sidan av yrkesarbetet ägnade sig Rita Holmberg åt ideell verksamhet. Under några år var hon redaktionssekreterare för Kustbon och sysslade även i övrigt med kulturellt arbete bland estlandssvenskarna. Framförallt kom hon att ägna mycken tid åt Riksföreningen Sverigekontakts Stockholmsförening och dess Estlandsutskott. I bägge dessa organisationers styrelser var hon i årtionden en mycket uppskattad sekreterare. När stiftelsen S:t Mikael's i Tallinn kyrkofond bildades år 1993 åtog sig Rita Holmberg sekreterarebefattningen även där, en post som hon skötte ända tills ohälsa i somras omöjliggjorde allt vidare arbete.

Undertecknade som i många år varit Rita Holmbergs kolleger i nämnda tre styrelser vill framhålla att hennes insatser där varit mycket värdefulla. Rita var en god vän och en kunnig och pliktrogen medarbetare som vi minns med stor tacksamhet.

David Holm
Elmar Nyman

Herbert Lagman 80 år

Den 13 oktober fyllde Herbert Lagman 80 år. Han är en av de estlandssvenskar som mobiliserades till Röda armén sommaren 1941 och lyckades överleva det förödande världskriget.

Vid hemkomsten till Estland och svenskbygden bereddes han en mycket oangenäm överraskning: föräldrar, syskon, vänner, ja den mycket stora majoriteten estlandssvenskar hade flytt eller evakuerats under åren 1943-44. Bortsett från ett fåtal ester och ryssar som flyttat in var bygden tom på folk.

Våren 1965, efter 20 års väntan, kunde Herbert och hans hustru äntligen förena sig med anhöriga och vänner i Sverige. Han var nu nästan 50 år gammal och handikappad. Hans studier hade legat nere i ett kvarts sekel. Men han lät omedelbart skriva in sig vid dåvarande Stockholms högskola. Herbert höll en nästan omänsklig studietakt. På rekordtid avverkades den ena examen efter den andra och sex år efter ankomsten till Sverige disputerade han för filosofie doktorsgraden vid Stockholms universitet på en mycket gedigen avhandling om estniskans inflytande på de estlandssvenska dialekterna. Det bör tilläggas att avhandlingen också - om än i mindre utsträckning - uppmärksammar de estlandssvenska dialekternas inflytande på estniskan. Efter disputationen anställdes Herbert Lagman vid Uppsala universitets finsk-ugriska institution, där han höll samma höga arbetstakt. Han

gjorde en grundlig omarbetning av Per Wieselgrens m fl stora svensk-estniska ordbok (utgiven på nytt 1976), sammanställde ett mycket omfattande manuskript till en estnisk-svensk ordbok (tyvärr ännu ej tryckt), publicerade en rad uppsatser i vetenskapliga tidskrifter etc. Även Kustbon har kunnat glädja sig åt många intressanta bidrag från Herbert, bl a om mobiliserade estlandssvenskars strapatser i det väldiga Sovjetriket. Till denne mångkunnige forskares meritlista hör också en rad översättningsarbeten - från ryska och estniska språken

till svenska men också från svenska till estniska. Herbert Lagman tilldelades 1987 års estlandssvenska kulturstipendium. I motiveringen till stipendiet framhölls bl a att hans forskning "Ökat omvärldens kunskaper om den estlandssvenska folkgruppens etnografiska och kulturella särart".

Varma välgångsönskningar till den försynte, hjälpsamme och oändligt flitige och tålmodige 80-åringen Herbert från många vänner och kolleger!

Förmedlade via Elmar Nyman
(Bänk- och klasskamrat från fordorn.)

Kära SOV-medlem!

Kallelse till SOV:s årsmöte finns på annan plats i detta nummer av Kustbon. Vi vill passa på att påminna dig om att du som är medlem i SOV har rätt att framföra synpunkter, föreslå aktiviteter eller bara uttala att du tycker att SOV skall ändra sin verksamhet på något sätt. Det kan du göra skriftligt till SOV:s expedition eller till mig, även om du inte kan delta i detta årsmöte.

Medlemsavgiften är bara 100 kronor per år och enklast betalar du den via bifogade inbetalningskort samtidigt som du betalar prenumerationen på Kustbon för 1997.

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Styrelsen, Sven Salin ordf.

Estlandssvenska framgångar i kommunalvalet på Ormsö.

Harald Mickelin från Sviby på Ormsö ställde upp i kommunalvalet för gruppen "Oma Saar" och kom på andra plats. Därmed var platsen som ordförande för kommunalnämnden given. Harald Mickelin tackade först nej eftersom han bor i Sverige men gav med sig när han fick fem röster mot två vid den inbördes omröstningen om vem som skulle ha ordförandeposten.

I Estland är den kommunala organisationen lite annorlunda uppbyggd än i Sverige och tarvar en liten förklaring. De 7 som får flest röster blir kommunfullmäktige dessa utser kommunstyrelsens ordförande (vallavanem) denne blir då den högsta arbetande tjänstemannen och väljer sina egna tjänstemän. De därpå följande sju blir kommunfullmäktige och inom denna grupp utses en person till ordförande och en till sekreterare resten blir ledamöter. Man kan inte inneha en post i både kommunstyrelsen och kommunfullmäktige. Kommunstyrelsen förbereder och utarbetar förslag till fullmäktige som sedan tar beslut.

1)	31	Teet Vainola
2)	14	Harald Mickelin
3)	12	Ivo Sarapuu
4)	13	Leili Allik
5)	8	Rein Ajangu
6)	7	Mall Vainola
7)	11	Ellen Järv
8)	7	Oivo Urv
9)	6	Ants Streng
10)	5	Ene Streng
11)	7	Ene Sarapuu
12)	5	Ilmar Kuiv
13)	4	Eha Salus
14)	4	Kristi Einlo
15)	3	Hans Maurer
16)	3	Tatjana Russakova
17)	2	Ragne Tarjus
18)	3	Andres Koch
19)	1	Peeter Savisto
20)	2	Toivo Hokkonen
21)	2	Vladimir Kozëvnikov
22)	2	Malle Hokkonen
23)	1	Ilmar Koppelmaa
24)	1	Peeter Leht

Harald blev vald till kommunfullmäktiges ordförande. Hans ersättare blir Leili Allik, sekreterare blir Mall Vainola, Rein Ajangu, Ants Streng, Ivo Sarapuu och Ellen Järv blir ordinarie ledamöter. Teet Vainola blir kommunstyrelsens ordförande, Eidi Leht fortsätter som kommunalsekreterare, Oivo Urv tar hand om byggnadsavdelningen (majandus), Matti Jämes ansvarar för brand och räddningsfrågor (pääste korraldaja), Marianne Kägu blir bokhållare och Aasa Livoskin ansvarar för de sociala frå-

gorna bl.a. Håkabackan. Valvi Sarapuu är anställd tjänsteman och har endast hand om jordreformfrågorna.

Gruppen Oma Saar gick till val på ett väl genomarbetat och detaljerat program för de tre kommande åren fram till nästa val.

Programmet heter Vormsi 2000 och samtliga av Haralds fem punkter passade väl in i detta program.

Att skapa arbetstillfällen och komma igång med miljövårdsarbetet är just nu det viktigaste för Ormsös framtid

Vatten- och avloppsfrågorna måste lösas bl a för att skapa förutsättningar för en ökad turism.

Ormsös största tillgång är skogen. Arbetet med att få tillgång rationellt ett skogsbruk och etablering av följindustrier, såsom sågverk och snickerier, måste prioriteras för att skapa sysselsättning.

Flera färjeturer och lägre biljettpri- ser, bättre teleföbindelser och elnät skulle underlätta utökningen av turismen och etablering av industriell verksamhet.

Ormsö kyrkofond bildades i januari 1989 i syfte att förse kyrkan med inventarier liknande de som en gång fanns här och att kyrkan skulle stå redo för återinvigning den 29 juli 1990. Vidare skall fonden svara för upprustning av gravgården och stödja den nya församlingens verksamhet. Fonden skall också i samarbete med den nya församlingen ansvara för det årliga firandet av S:t Olofsdagen.

Som alla säkert vet återinvigdes kyrkan den 29 juli 1990. Upprustningen av gravgården sker allteftersom och diskussioner pågår för att lösa frågan om nya gravplatser och former för ett kontinuerligt underhåll. I den ena halvan av församlingshemmet som är klart bjuder församlingens trogna skara på kyrk-kaffe. Beslut har nu tagits angående hängrännor, stuprör och snöskydd. En firma är vidtalad och arbetet förväntas komma igång under hösten. När detta är klart fortsätter arbetet med en omkalkning av ytterväggarna. Till årets S:t Olofsdag var gravgården fint iord-

En modern pedagogisk grundutbildning i en stimulerande skolmiljö för barnen på ön.

Fortsatt upprustning av Håkabackan till ett fungerande ålderdomshem så de gamla kan få en trygg tillvaro på ålderns höst.

Öborna och kommunledningen har stora förväntningar på Harald och på alla andra gamla ormsöbor i Sverige som är intresserade av öns utveckling. Vallavanem Teet Vainola är positiv till påskyndandet av jordreformen och lantmåteriproceduren. Man önskar ett utökat och förbättrat samarbete med de gamla ormsöborna.

Kommunfullmäktige har beslutat att de gamla svenska bynamnen skall införas på nytt i alla offentliga sammanhang.

På Ormsö ska det organiseras en arbetsgrupp med snickare och byggnadskunniga arbetslösa. En del av dessa håller just nu på att reparera mejeriet och skall fortsätta med Håkabackan och skolans kök. Skolan har fått nya, fina moderna toalettutrymmen med vattenklosetter och med varmvattenberedare. Nytt värmesystem med vattenburen värme är också klart. Skorstenen är alltför osäker ur brandsynpunkt.

Detta var några rader om Ormsö, utförligare reportage kommer i nästa nummer av Ormsöbladet.

Ormsö Hembygdsförenings styrelse önskar alla en trevlig helg

*God Jul och Ett Gott Nytt År
Margareta Hammerman*

ningställd. På den äldsta delen var gräset klippt och många av de svenska gravarna var iordninggjorda och prydda med blommor. Vid årets Olofsdag fick församlingen som gåva av Fonden Ormsö kyrkoböcker från 1690-1943 på mikrofilm och en mikrofilmsläsare.

Fortsatt dokumentering av kyrkans historia pågår och väntas bli klar till Olofsdagen 1997.

För den som vill stödja Ormsö kyrkofonds arbete, tas bidrag välvilligt emot på pg: 409 32 92-3.

Avtal mellan Sverige och Estland

Olycksfall/Sjukdom

Sedan den 1 november 1993 har en turist med svenskt pass i Estland samma sjukvårdsförmåner som i sitt hemland Sverige.

Dubbelbeskattningsavtal

Sedan den 25 november 1993 gäller avtal mellan Sverige och Estland för undvikande av s k dubbelbeskattning vilket innebär, att i princip beskattning sker enbart i endera landet.

RICKUL/NUCKÖ
HEMBYGDSPÖRENING

Det är ett stort intresse för träffarna "Lär känna ditt ursprung!" Nästan 70 personer i åldrarna 12 till 60 år kom till den första träffen i Rågsveds Folkets Hus. Den andra träffen har också genomförts, och en tredje äger rum i Rågsved den 25 januari 1997 12.30 - 16.00.

Välkommen du som är intresserad! Det gör ingenting om du inte deltog i de första mötena. Du kommer att träffa "jämnåriga" (födda efter 1935), och få en inblick i livet i det gamla estlands-svenska samhället förmedlad av Manfred Hamberg och Karin Dahlström. Anmäl dig till Ingvald Luks, 08 - 581 730 07.

Den 8 februari 1997 kommer föreningens Byggnadskommitté att ordna ett informationsmöte för medlemmar som har planer på att bygga i Rickul/Nucköområdet. Mötet äger rum i Rågsveds Folkets Hus. Mer information finns i Medlemsbladet.

Föreningens årsmöte äger rum den 15 mars. Mötet kombineras som vanligt med kort information och trevlig samvaro. Årsredovisning, bokslut och kallelse kommer i Medlemsbladet ungefär en månad i förväg.

1997 är medlemsavgiften oförändrad: 150 kr för medlem och stödmedlem, och 50 kr för ungdomsmedlem t o m 25 år. Postgiro 55 68 81 - 1.

Per-Erik Fyhr
Informationskommittén

Skoldirektör Anton Ükstis bystinvigning

Hürma Meisner (abiturient 1943) Hon var bystinsamlingskoordinator i Sverige och avtackades med blommor.

Foto Hürma Meisners kamera.

Den högtidliga invigningsakten ägde rum den 12 augusti 1996 i Wiedmanni gymnasiet aula i Hapsal. Före invigningen vandrade f d elever med släkt och bekanta på Hapsals gamla kyrkogård till f d gymnasielärares gravar. På varje grav fanns utplacerad blomsterkorg och ett tånt ljus. För varje grav var en talare utsedd och det blev genomgående en högtidlig minnesstund vid varje grav. Även andra fick tillfälle till minnesord. I den ordning gravarna var placerade vandrade vi till:

Cyrrillus Kreek
(3 dec 1889- 26 mars 1962)

Kusta Kooskora
(1 juli 1878-19 juli 1951)

Alfred Sibul
Leonid Jüris
Viktor Nelik

Skolans aula var nästan fullbänkad när vi hann fram från gravgården. Många fick stå. Musikorkester spelade. Många tal hölls. Länets prost gudvålsignade. Anton Ükstis son Lembit tackade i sitt avslutningsanförande. Den äldsta årskullsrepresentanten var från år 1929 mot undertecknads år 1932. Det gavs en stunds tillfälle till att beskåda nyrenoverade skolårens klassrum, m m. Under tiden hade man i aulan dukat upp kaffebord för självservering. "Anton Üksti har återvänt hem" uttryckte sig sonen Lembit.

Hugo Mickelin

Gustav II Adolf, Sveriges konung 1611 - 1632

Hans tredje valspråk (1631-32):
Gott mit uns.
(Gud (är) med oss)

Kustbons omslagsbild i septembernumret visar statyn i Dorpat (Tartu). Ett märkligt sammanträffande är att i dagspressen stod den 2 oktober 1996 under rubriken Föredrag & Debatt följande notis:

"Oklart

Var dimman vid Lützen Gustav II Adolfs dödsorsak? Ögonläkaren och professor Björn Tengroth föreläser i Adolf Fredriks församlingshus, Kammakar-gatan 30 kl 12.45."

Armilde och jag skyndade dit och lyssnade. Efter öppningsanförande och pianosolo fick vi två och ett femtiotal intresserade, där vår SOV hedersmedlem, församlingsfunktionären Inga Bergholtz var med, lyssna till ett intressant föredrag. Professor Tengroth sade inledningsvis att man sällan skriver eller talar om de kungligas utseendedefekter eller andra handikapp. Man har ej skrivit om den stora hjältens - Gustav II Adolf - närsynthet. Föredragshållaren visade flera ljusbilder på kungens ansikte och hans olika glasögon. Först på 1400-talet började sådana-tillverkas i Tyskland, förnärsynta. Ögonläkaren-professor Björn Tengroth kom fram till att det ej var dimman vid Lützen utan kungens närsynthet som var orsaken till att han stupade den 6 november 1632. Bidragande orsak var att kungen från en tysk hertig i present fått en ny häst, som var snabbare än de svenska och kungen hann långt före sin hord och hamnade ensam mitt bland fienden.

Hugo Mickelin

Rågöarna och Odensholm rensas från militärt skrot.

Regeringen beslutade, enligt pressmeddelande den 26 sept 1996 från Utrikesdepartementet, att lämna fortsatt stöd på drygt en miljon kronor till Kungliga Tekniska Högskolans arbete med att ta hand om militärt skrot och sanera miljön på Rågöarna och Odensholm.

Samarbetet omfattar också breda utbildningsinsatser, bl a utbildning i Sverige av 19 ester i landminröjning. Arbetet på öarna har pågått sedan 1995, och det har genomförts tillsammans med flera estniska myndigheter och institutioner. Det har lett till att hundratals ton militärt skrot har tagits om hand. Man har oljesanerat marken och samlat upp mängder av bombsplitter, övningsbomber, flygplansdäck, utrangerade militärfordon och annat skrot, som man har omarbetat, grävt ned eller bränt.

THOMAS LORENTZ 80 ÅR

Det kan tyckas att det nu vore dags att summera Thomas insatser under ett långt, framgångsrikt arbetsliv. Jubilar-ens vitalitet och ständiga beredskap att åta sig nya krävande uppdrag gör emellertid en sådan summering omotiverad. Följande rader får endast visa inom vilka områden han hittills varit mest aktiv. Thomas har i årtionden jämtes med en krävande yrkesverksamhet ägnat sig åt ideellt arbete. Han är en äkta Runöbo som älskar sin hemö och dess kultur. Inom runösamhället har han varit synnerligen aktiv och kämpat för att även kommande generationer skall bibringas kunskap om den säregna bondepubliken i Rigabukten. Men Thomas Lorentz är ingen lokalpatriot. Han är en välkänd gestalt i alla estlandssvenska sammanhang: under ett årtionde var han ordförande i Svenska Odlingens Vänner, han har varit Kustbons ansvarige utgivare och dess redaktör, ordförande i Hans och Lydia Pöhls minnesfond, ansvarig för planeringen av de musikaliska inslagen vid våra kyrkodagar och andra sammankomster etc. Högt uppskattade har Thomas egna sångliga framträdande varit, ofta tillsammans med skönsjungande döttrar och alltid beledsagad av hustru Brigitta. Även Thomas praktiska färdigheter har utgjort en stor tillgång för våra föreningar. Estlands frigörelse har ställt oss alla inför nya möjligheter men också skapat nya krav. Thomas har helhjärtat engagerat sig för renoveringen av sin hemö kyrka, St:a Magdalena, och för dess nuvarande församling. Genom hans insatser har kyrkan fått en ny kyrkklocka, en ny piporgel och även nattvardskärl. Tillsammans med Brigitta har han stiftat en donationsfond, som skall underlätta finansieringen av församlingsarbetet på Runö. Thomas har också varit pådrivande när det gäller att samla medel för restaurering av den mycket illa åtgångna Korsgården på Runö som avses bli bygdegård. Sedan något år arbetas det som vi alla vet med iordningsställande av ett estlandssvenskt museum i Hapsal som är avsett att återspegla hela det svensk-språkiga Estlands bygdekultur och historia. I Sverige koordineras de ekonomiska insatser som görs för detta centrala estlandssvenska museum genom "Stiftelsen Aibolands museum". Även i detta projekt deltar Thomas bl a genom att tjänstgöra som stiftelsens sekreterare. Kustbons läsekreter har i olika sammanhang informerats om ytterligare ett stort projekt för vars realiserande hjälp från oss i Sverige är oumbärlig, nämligen restaureringen av S:t Mikael, den svenska kyrkan i Reval/Tallinn. Stiftelsen S:t Mikael i Tallinn kyrkofond tillkom 1993 och har som mål att förhindra att S:t Mikael blir en ruin och att den småningom görs till fullvärdig guds-

tjänstlokal. Thomas Lorentz medverkar med kraft och stort intresse i denna räddningsaktion. Framhållas bör också att Thomas varit och är aktiv även utanför estlandssvenska kretsar. Sedan många år är han en värderad medlem och revisor i Riksföreningen Sverige-kontakts Stockholmsförening. I olika svenska kyrkoförsamlingar har han varit oförtröttligt verksam. I estniska körer har han alltifrån deras start i Sverige varit solist och körmedlem. Ännu vid 80-års ålder är han en bärande kraft i skilda körer. Thomas är hedersledamot i Svenska Odlingens Vänner och tilldelades 1991 det estlandssvenska kulturstipendiet. Några veckor efter jubileumsdagen - som inträffade den 28 november - sänder vi genom Kustbon ett varmt tack till Thomas för allt vad han gjort och alltjämt gör för oss estlandssvenskar - och även för rikssvenskar och ester. Vi hoppas att han ännu i många år skall få vara vid full vigör.

Hjärtliga välgångsönskningar!
Elmar Nyman

Till pappa Thomas!

En gång för trettio år sedan gjorde vi en sångturné i Tyskland, du och jag tillsammans med Farsta kyrkokör. I Hamburg hade vi en dag ledig och eftersom det var strålande väder gick vi och badade i en utomhusbassäng. Jag minns så väl att jag tänkte: oj, vad han är spänstig och välbyggd och han är 50 år! Nu har du fyllt 80 och jag har hunnit dit där du var då. Jag tycker fortfarande att du är spänstig. Ringde härom veckan

och sökte dig på landet; nej du kan inte få tala med pappa just nu, han står på bodtaket och sågar ner några grenar. Jaha, ont i knät och diverse andra krämpor hit och dit gör väl ingenting!

Du är inte bara spänstig. Du är arbetsam och flitig. Fortfarande kommer du hit till SOV:s expedition nästan varje vecka och pysslar med dina olika uppdrag. När det gäller mina arbetsuppgifter är du alltid hjälpsam och ger klara besked. "Pappa, kan du hjälpa mig att korrekturläsa?" - "Självklart, men vi gör det nu." Röstens läggs i tenorsångarläge: "Beda Andersson med två s komma född Peterson med ett t och ett s den fjortonde juli 1916 komma i" Det är tur att du läser fel ibland, men det gör du väl för att se om jag är vaken.

Under min uppväxt har jag många gånger undrat; vad håller han på med? Runöbornas förening - okey då. Kulturförening - vad ska det vara bra för? Skriva och dokumentera "fortid" - åh så trist! Släktforskning - larvigt. Kyrkklockor till Runö - ??? Ja, ja.

Jag har inte förstätt eller kanske inte velat förstå att detta arbete är viktigt för många, inte minst för mig själv. Intressant, lärorikt och berikande. Först nu inser jag vilket jättejobb du och många med dig har utfört. Bättre vakna sent är inte alls och förhoppningsvis kommer den nya generationen att vakna tidigare än jag gjorde. Då har du fått ytterligare ett plus i kanten eller kanske till och med en guldstjärna.

Ditt liv har inte alltid varit en dans på rosor, men jag tycker nog att du lyckats peta bort de värsta taggarna. Så är du, som jag ser det. Att berätta om de stora insatserna överlåter jag till någon som vet bättre än jag. Jag hoppas att du ännu i många år kan komma till expeditionen och vara mig behjälplig med råd och dåd.

Grattis pappa från Ulla-Stina

Forts från s 18

i sin tur ska till att uttala detta för-estniska namn, placerar de oftast accenten felaktigt på andra stavelsen. Språkar jag nokasvänsk så får staden heta Baldinska, men i samtal med rikssvenskar Rågervik, för det utsökta namnet hade staden på den tid den var svensk. Så säger också mången rågöbo än idag. Stå på er, aiboa.

Till slut vill jag tacka och berömma våra nutida föregångsmän Viktor Aman, Göran Hoppe, Edvin Lagman och Elmar Nyman därför att de, åtminstone hittills, alltid skrivit uteslutande de svenska namnen.

Manfred Stenberg
Fil.Mag

PS. Säkert skulle det bli rabalder av, om man i Sveriges radio plötsligt skulle börja tala om Helsinki (pro Helsingfors), Turko (pro Åbo) och Tampere (pro Tammerfors). Men när det gäller orter i Estland, då har man tydligen glömt att det finns svenska namn. D.S

BOKANMÄLAN

Segern vid Narva.

Början till en stormakts fall.

Av Margus Laidre. Förlaget Natur och Kultur. 239 sid. Capris: 270 kr.

Natten mellan den 11 och 12 februari år 1700 inledde den sachsiska krigsmakten ett anfall mot den till Sverige hörande staden och fästningen Riga i provinsen Livland. Detta var inledningen till det bittra krig som fått namnet Stora nordiska kriget (1700-1721). En gemensam angreppspakt mellan Danmark, Sachsen-Polen och Ryssland skulle garantera en snabb framgång mot det Sverige som styrdes av en endast 17 år gammal nybliven kung, Karl XII.

Det mesta gick nu snett för den sverigefientliga alliansen. Med holländskt-engelskt stöd tvingades först den danske kungen till fredsförhandlingar innan hans allierade hunnit gå till attack. Sachsarnas därpå misslyckade överraskningsanfall mot Riga, det politiska spelet kring krigshändelserna och inte minst slaget vid Narva skildrar Estlands (snart förre) ambassadör i Sverige militärhistorikern Margus Laidre inledningsvis i sin nya bok. Bokens titel är nu aningen missvisande eftersom hela den första tredjedelen av boken handlar just om belägringen av Riga och alltså inte enbart om slaget vid Narva, där visserligen sedan bokens tyngdpunkt kommer att ligga.

Att avsikten med boken följer ett folkbildningsideal som väl i mångt och mycket präglar den nya tidens estniska forskare förstår läsaren i och med följande utdrag ur Laidres förord: "För mina estniska landsmän har den här boken varit lite grand som att återupptäcka det förlutna efter alla de mörka åren med poltisk censur och historieförfalskning. Det är min förhoppning att även svenska läsare skall finna någonting nytt i denna skildring av ett skede då våra länders historia var gemensam."

I en något "Peter Englundsk anda" skildras kriget utifrån speciellt utvalda människors konkreta öden. Efter att i rykande höststorm har korsat Östersjön anlände en sjösjuk Karl XII med sin här till Pernau/Pärnu den 6 oktober år 1700. Något dygn innan måste kungen ha passerat ön Runö och kanske det finns fog för den muntliga tradition som säger att kungen ankrade upp vid Kuns udden (Kungens udde?) på Runö för att finna lä när stormen nådde sin kulmen? Det var för övrigt bara Gustav II Adolf och Karl XII av Sveriges kungar under stormaktstiden som kom att besöka Estland. Nu är det alltså inte enbart kungens historia vi får följa. Den uttröttande

marschen för den svenska hären genom ett höstlerigt estniskt landskap och det tursamt lyckade anfallet mot den ryska hären vid Narva två veckor efter landstigningen i Pernau beskrivs levande och ingående.

Vid tiden för svenskarnas ankomst till Narva hade tsar Peter själv funnit det för gott att söka skydd inåt Ryssland. Trots att slaget vid Narva innebar en lysande triumf menar författaren att i viss mån lades här grunden för kommande nederlag. Vid Narva uppstod den ringaktning för den ryska armén som svenskarna fick betala ett grymt pris för vid Poltava nio år senare. Margus Laidre ställer i sin bok upp några olika hypoteser för alternativa handlingsmöjligheter som Karl XII hade i olika lägen under kriget. Han vill dock inte lägga skulden på Sveriges nederlag och stormaktsväldets följande sammanbrott enbart på kungen. Laidre väjer dock inte för att återge framförallt brittiska historikers oerhört negativa beskrivning av Karl XII. Den svenska politiken, som innebar att man försökte spela ut de olika motståndarna mot varandra, misslyckades totalt och Sverige hade dessutom visat en ovilja och en oförmåga att ingå säkra politiska förbund med de makter som kunde ha varit välvilligt inställda. I den oundvikliga konfrontationen med Ryssland var väl Sverige i längden också den svagare parten.

Margus Laidres bok utgör ett ypperligt komplement till beskrivningarna över de stora avgörande slagen i svensk historia som inleddes med Peter Englunds storsäljare *Poltava*. Här får man dessutom till samma pris, läsa inte bara om segern vid Narva utan också om belägringen av Riga och allt detta gör *Segern vid Narva. Början till en stormakts fall* till en mycket läsvärd bok i vintermörkret, tycker i alla fall recensenten Jörgen Hedman.

Österut med Barbara.

Roman av Edvin Lagman. Ca 220 sidor. Pris: 200 kr. Boken kommer att finnas till salu hos SOV.

Så här lagom till jul kommer docent Edvin Lagman, under en stor del av sitt liv verksam som språkvare vid högskolan i Linköping och dessutom under en lång period Kustbons redaktör ut med en längre roman. Edvin som har sina rötter i Spitham och Klottorp behöver knappast någon ytterligare presentation för denna tidskrifts läsarkrets. Under sin tid som redaktör lät Edvin publicera fyra inledande kapitel av just denna nu utgivna roman, i Kustbon 3: 1978 till 2: 1979, under endast en smärre namnändring: då hette den *Med Barbara österut*.

Romanen utspelar sig under 1300-talet, den tid då det finns ett flertal belägg för den estlandssvenska kolonisation av kusten. Romanens motiv är också just denna kolonisation. Vi får här

följa djäknens Peder från Småland som har rymt hem till Sverige från sina studier i Paris undan ett ouppklarat brott. Peder har dock knappast någon anledning att söka sig hem till fädernesgården i Småland utan söker sig snart österut mot den livaktiga hansastaden Reval. På vägen till hamnstaden Söderköping stiftar den unge Peder bekantskap med den unga kvinnan Barbara som blir illa behandlad av sin husbonde. Barbara rymmer efter Peder till Söderköping och de kommer så småningom att bli ett gift par, trots att Peder gärna tittar åt andra kvinnor emellanåt.

I Reval tillbringar paret ett par år och stiftar närmare bekantskap med andra unga svenskar som sökt sig hit för att få ett bättre liv. De upplever det sjudande livet i den framgångsrika handelsstaden, men de noterar även motsättningarna mellan de härskande tyskarna och de undertryckta esterna i landet. Svenskarna befinner sig mitt i mellan dessa båda grupper; fria jämfört med esterna men tillbakahållna av tyskar som värnar om ensamrätten till sina privilegier.

Personbeskrivningarna känns levande, medan miljöbeskrivningarna kunde ha fått låna fler drag av den verkliga hansastaden Reval. År 1343 söker sig Peder och Barbara och några vänner vidare ut mot den estniska västkusten. Där vet sig Peder ha bekanta från Småland som slagit sig ned. Gruppen passerar Padis kloster just som Georgsnattens estniska uppror utspelar sig och marken färgats röd av de dräpta munkarnas blod. Så småningom når man landskapet Wiek och får Hapsalbiskeprens tillstånd att slå sig ned på hans domäner, alldeles intill gränsen i nordost mot landskapet Harrien och Padis klostrets utmarker. På en höjd intill en vik som skyddas av udden som kallas Spjutet bygger de sin bosättning. Så uppstår byn Spitham.

Här där havet tycks möta himlen har livet sin gilla gång. Här röjer de första bönderna mark till åker och äng och här bygger man ett bykapell. Kännaren av byn Spitham kan konstatera att författaren laborerat med mansnamn som känns igen från denna bys gårdsnamn, även om dessa troligen har ett yngre ursprung. Kvinnorna i berättelsen bär likaså typiskt estlandssvenska kvinnonamn. Här i byn Spitham föds kolonisternas barn, här dör somliga av invånarna i pest och här kämpar Peder från Småland med frågan om sin äktenskapliga trohet. Nåja, hustrun Barbara dödas i våda av en närgående est och efter hand så kan Peder ingå ett nytt äktenskap. Elisa, grannhustrun, och han har ju tittat långt efter varandra alltsedan tiden i Reval. När Elisans man Åsmar sedan omkommer under bragddådet att plöja upp åmynningen öster om byn med ett par svarta tvillingoxar så har de båda lämpligt blivit änka och änklung, redo att förenas till slut.

Romanen *Österut med Barbara*

verkar ganska trovärdig både till sin utformning och till sitt innehåll. Den skall dock inte uppfattas som en dokumentär, utan just som ett försök att i sagans form ge en möjlig och tänkbar bild av processen kring estlandssvenska bosättningsuppkomst. Möjligen saknas kanske några vardagsrealistiska scener ur estlandssvenskarnas försörjning med jakt på säl, vilt och sjöfågel samt från fiskets kärva vardagsslit och kvinnornas slit med gårdens alla arbetssystem.

Namn på historiska personer som bör ha figurerat i verklighetens historiska skeenden kunde gott också ha fått krydda denna anrättning. Estlandssvenskar, oavsett geografisk hemmahörighet, bör hursomhelst ha utsikter till god helgläsning i och med denna bok. I recensionsmanuset saknades det illustrationer, men goda sådana kan väl också förhöja värdet på denna genuint estlandssvenska hembygdsroman.

Jörgen Hedman

Pagana eestlane

Att läsa Erik Schmidts självbiografi "Pagana eestlane" är att ge sig ut på en resa fylld av äventyr. Det är tyvärr inte envar förunnat att läsa boken, ty den är skriven på estniska, som ju titeln anger. Den betyder "jävla estländare" och hännyftar egentligen på hans första långresa i en svensk båt. Han seglade då för

om masten och fick utstå vad den yngste ombord vanligen utsätts för, men begabbades dessutom stundom för sitt ursprung från Estland. Erik fick emellertid under värnpliktstiden utbilda sig till telegrafist - sedan allmänt kallad "gnisten" när han låg till sjöss och fick därmed befäls status. I hans uppgifter ingick bl a att betala ut lönerna, en prestigefylld uppgift, som effektivt satte stopp för tillmälet "jävla estländare".

I New York blev han bekant med en känd målare, som hade fäst sig vid hans tavlor, och denne gav honom undervisning i måleriets teknik. Erik började måla som mycket ung och hade fortsatt med detta under tiden till sjöss. Därifrån kom han till Paris, där han studerade bl a vid École Supérieure des Beaux Arts - med stor framgång. Efter studierna i Paris blev han bjuden till Sydafrika för att måla porträtt. Även i detta avseende var han lyckosam, fastän ett högdjur som hade inbjudit honom uppträde svekligt. Han skildrar också levande och med humor sina vandringar som ung konstnär i Spanien, som senare skulle bli hans nya hemland.

Under en kortare period etablerade han sig som galleriägare i Stockholm, men flyttade så småningom till Mallorca, där han blev resebyråman, och där han kom att bosätta sig på allvar. Dit flyttade också hans föräldrar. Hans första äktenskap havererade och han gifte

sig småningom på nytt, med en älskvard, klok och glad flicka. De har ett vackert hus med stor trädgård utanför Palma. Där sysslar Erik med sitt egentliga yrke - måleriet - men även med trevliga hobbies. Han har en snickarverkstad och en smedja, och allt detta ligger bland hundratals mandelträd. Han är spansk medborgare, liksom sin hustru, han har helt apropå träffat kung Carlos och drottning Sofia i hamnen, och han har målat kronprinsens porträtt. Han är ju särskilt framstående som porträttmålare.

Ur sin rikhaltiga produktion nämner han särskilt den stora tavla som föreställer den estlandssvenska flykten under kriget, människor i en liten öppen båt på ett upprört hav, samt den stora altarmålningen i Svenska kyrkan i Palma, föreställande Petri fiskafänge. Han berättar livfullt om studier och förarbeten till den. I sin bok skildrar han också med humor och inlevelse sin och hustru Kerstins jordenruntrisa, med de mest skiftande och förbluffande detaljer från världens alla riken.

Som slutvinjett står hans och Kerstins resa tillbaka till Nargö tillsammans med Estlands president Lennart Meri och "återlämnandet" av ön från de ryska ockupanterna. Boken är skriven på en vacker, lättflytande och nyansrik estniska.

Edvin Lagman

Efterarbeten kring återgång av egendom enligt

ÄGANDERÄTTSSREFORMEN I ESTLAND

Kalmet Fastighets AB, civilekonom Georg Kalmet, erbjuder i samarbete med en i Tallinn verksam specialist inom äganderättsreformen, samt advokaterna Raivo Bergson och Viktor Brügel följande tjänster:

- kontakt med hyresgäster vilka f n är bosatta i din eller din familjs fastighet
- formulering av juridiska avtal: hyresavtal, affärsjuridiska avtal m fl
- förhandlingar med dina bekanta, vänner och släktingar /medsökanden
- efterfrågningar vid vederbörliga myndigheter i estniska republiken
- rättslig och affärsrättslig rådgivning enligt lagar i estniska republiken
- förhandlingar vid domstolar i estniska republiken
- byggnadstekniska besiktningar av i Estland auktoriserad byggnadsinspektör
- beräkningar av krav för ekonomiskt lönsamt fastighets- och markinnehav samt drift
- fotoreportage av förväntad, restituerad egendom
- framställning av beslutsunderlag i övrigt inför val av bästa möjliga handlingsalternativ för dig och din familj
- förvaltning av fastighet, lägenhet, mark eller annan egendom
- översättningar till och från estniska, även från engelska till estniska
- information om estniska värdepapper - aktier, obligationer och fonder
- placering av för egendom emottagen kompensationsersättning i estniska värdepapper, enligt din fullmakt; syfte: även, att undvika stora omräkningsförluster;
- placering i fond även på några års sikt
- andra tjänster

Passa på att utnyttja ett fördelaktigt tillfälle att befästa, försäkra och effektivisera dina och din familjs materiella rättigheter i den estniska republiken. Vi kan förvalta återlämnad egendom, sälja den eller skaffa fram ny lägenhet, ny annan egendom på annan, önskad plats t ex för erhållen kompensationsersättning.

Moderata priser! Första timmen muntlig rådgivning gratis. Var vänlig ta kontakt med mig!

KALMET FASTIGHETS AB

(TALLINN)

c/o G. A. KALMET · Artillerigatan 97, 115 30 Stockholm. Tel och fax 08-664 63 45

Vår käre
**Alvar Raimond
Schönberg**
* 21 januari 1921
† 22 september 1996

Monika
Barn och barnbarn
Syskon och syskonbarn
med familjer
övrig släkt och vänner

Minnet lever, det kan
ej jordas
Det kan ej glömmas
bland stoft och grus
Nej, det skall leva
i fågelsången,
i blomsterdoft och
i vindens sus.

Vår kära

Sofia Treiberg
* 15 augusti 1899
i Rickul
† 18 augusti 1996
i Stockholm

Martha
Leontine
Syskonbarn
Svägerska

Sakta sänker sig
natten ner
Världens oro ej när
Dig mer
Hjärtat brustit
i livets strid
slumra, slumra i evig frid

**Den som i Sverige
önskar understödja
restaureringen av
S:t Mikael's kyrka
i Tallinn**

är välkommen att
insätta bidrag under
adress:
Stiftelsen S:t Mikael's i
Reval/Tallinn kyrkofond
pg 649 27 05 - 6

Min älskade maka

Verna Christianson

† 19 november 1995
i Canada

Verna!

Det var en mörk
novemberdag när Du
lämnade oss i stor sorg,
men i våra tankar lever
Du kvar. Jesus sade:
Jag är uppståndelsen
och livet.

Den som tror på mig,
hon skall och leva om hon
än dör.

Hand i hand från
ungdomsåren vi trofast
vandrat på livets stig.
O, min kära goda maka
jag kan aldrig glömma
Dig.

Verna, vi delat hopp,
kärlek och frid och snart
får vi dela samma grav.
Den enda tröst
jag än har kvar.

Saknad av

SVEN
eller Jurens Axel, som de
brukade kalla mig när jag
bodde i Roslep.

Två döttrar och barnbarn.

Min älskade Dotter

Göta Maria Andersson

född Österman
* 19 november 1941
Rickul
† 23 oktober 1996
Eskilstuna

Avled hastigt
Stor sorg och saknad

Mor Alice
Stig
Tommy och Maria
Barnbarnen

Meinard och Birgitta
Helmut och Inger
Sune och Kerstin
Syskonbarn
Övrig släkt
och många vänner

Härlig är jorden
härlig är Guds himmel.
Skön är själarnas
pilgrimsgång.
Genom de fagra,
riken på jorden
gå vi till paradiset
med sång.

Sov i ro Göta

Min älskade make
Vår käre
far, svärfar och farfar

Anders Tammgren
* 24 april 1911
på Ormsö
† 21 maj 1996
i Stockholm

MELITA
KURT och MARIA
Cecilia Johanna

Vad Du lidit ingen
känner
Ty Du själv Din börda
bar
Syntes glad bland Dina
vänner
När Du kanske plågad var.

Pappa
Tack för all Din värme
och Din ständiga omtanke
om Dina nära och kära
Aldrig ett ont ord
Jag kommer aldrig att
glömma våra stunder
tillsammans på sjön
och Din lugna, lärande
stämma
Vi saknar Dig så mycket

Älskad make,
far och morfar

Axel Åkerman
* 12 mars 1915
† 2 augusti 1996

Mycket saknad
av Aline,
Inga och Svea
Axels syskon
med familjer,
övrig släkt och goda
vänner.

I vårt minne Du lever
Du finns alltid kvar
i tanken vi ser Dig
precis som Du var

PROGRAM FÖR DE FÖRSTA MÅNADERNA 1997

5 januari	Kyrkokonsert med gudstjänst samt välsignelseakt för församlingens nye präst Märten Andersson
19 jan	Gudstjänst
2 feb	Gudstjänst
16 feb	Gudstjänst
2 mars	Gudstjänst
30 mars	Påskdagens gudstjänst
6 april	Gudstjänst
20 april	Gudstjänst

OBS! Början kl 12.00 samt kyrkkaffe efteråt.

S:T MIKAELSKYRKAN I REVAL/TALLINN

Rapport från en 10-åring

Camilla i Pärnu (vid Röda tornet) i somras.

Hej! Jag heter Camilla och skulle här vilja berätta vad som hände mig efter SONG-resan i somras då jag fick följa med min mamma till Estland. Jo, i augusti började jag i 4:e klass i Estniska skolan i Gamla stan! Det var Ethel Westerberg (hon var också med på resan), som tipsade oss om skolan. Det var ju inget fel på min gamla skola, men jag ville så gärna lära mig estniska och precis när vi var där och frågade så hade de en plats ledig, så jag fick börja direkt.

Skolan ligger på Svartmangatan i Gamla Stan i Stockholm och är en grundskola som följer den svenska läroplanen och är öppen för alla. Det går 140 elever på skolan, allt från 6-årsverksamhet upp till 9:e klass, men det är bara 10-15

elever i varje klass. Skolan är tvåspråkig. Alla lärare är nog ester, men talar svenska också.

I min klass är vi 15 elever. Två flickor i klassen har precis flyttat hit från Estland och de kan ingen svenska alls så fröken talar estniska-svenska hela tiden.

Just nu repeterar vi för fullt inför julfesten. Jag är med i kören och sjunger estniska julsånger flera gånger i veckan och det är rektorn som tränar oss. Det är jättebra i Estniska skolan. Vi får göra mycket roliga saker och så är det lite tystare på lektionerna eftersom vi inte är så många.

Nästa sommar ska hela vår familj resa till Estland och då ska jag tolka så gott det går för jag är väl också estlands-svensk?

Hälsningar från Camilla Laving
Nuckö/Tyresö

Edvin Lagman ÖSTERUT MED BARBARA.

En roman om
estlandssvenskarnas
medeltida
bosättningar.

Finns hos SOV.

Medlemspris 150:-
plus ev porto.

I nästa nummer av

Kustbon

kommer bl a att finnas:

En intervju med och en krönika
av Rein Westerbush-Norberg

•
Fortsättning på "En bussresa i Estland"

•
Nytt debattinlägg • Talko i Sutlep i somras

•
Planer för kulturcentrum i Tallinn m m

•
Runö åter egen församling • Intryck från Runö

Kom ihåg!

Att skriva en rad
till Kustbon när ni
vill berätta om ert
bröllop eller guldbröllop,
nyfödda eller
blivande 50-åringar.

FAMILJENYTT

— FÖDDA —

Vi har fått en dotter
ELINA
Helle och David Rosenborg
4 oktober 1996, Huddinge sjukhus.

AVLIDNA

Anders Österlin, född den 21 april 1921
på Ormsö, avled i augusti 1996 i Öster-
rike

Rita Holmberg, född Rosen den 16 juli
1925 i Reval, avled den 7 augusti 1996
i Stockholm

Alfred Luks, född den 23 maj 1904 i
Rickul, avled den 8 augusti 1996 i Stock-
holm

Maria Gäddman, född den 16 maj 1925
på Ormsö, avled den 19 augusti 1996 i
Stockholm

Karin Wiström, född Nyman den 20
november 1926 i Rickul, avled 26 au-
gusti 1996 i Stockholm.

Anders Sarberg, född den 18 november
1912 på Ormsö, avled den 18 september
1996 i Norsborg/Stockholm

Emil Häggblom född den 12 september
1918 på Ormsö, avled den 3 september
1996 i Stockholm

Katarina Stenholm, född den 12 sep-
tember 1916 på Ormsö, avled den 20
september 1996 i Huddinge

Hilda Hermine Strickman, född
Keelman den 9 mars 1905 i Korkis,
avled den 30 oktober 1996 i Uppsala

Jacob Jäger, född den 5 oktober 1913 på
Runö, avled den 5 november 1996 på
Lidingö

BEMÄRKESEDAGAR

1:A KVARTALET 1997

99 ÅR

Maria Beckman, född Hamberg den 23 mars 1898, Ormsö

94 ÅR

Sigrid Abrahamsson, född Heldring den 24 mars 1903, Reval

93 ÅR

Ida Åkerblad, född Hamberg den 7 januari 1904, Rickul

92 ÅR

Maria Fält, född den 10 januari 1905, Ormsö

Helene Mathiesen, född Sedman den 20 januari 1905, Nuckö

Maria Svärd, född Hammerman den 24 januari 1905, Ormsö

Herman Rosenborg, född den 6 februari 1905, Rågöarna

Maria Adelman, född Mägi den 10 februari 1905, Nuckö

Hermine Vikman, född Villberg den 18 mars 1905, Reval

Johannes Okerblad, född den 22 mars 1905, Rickul

Gertrud Svedberg, född Jonell den 25 mars 1905, Ormsö

Birgitta Bäckman, född Wikström den 29 mars 1905, Ormsö

91 ÅR

Oskar Rander, född den 28 februari 1906, Vippal

Edgar Johannes Freiberg, född den 3 mars 1906, Nargö

Oskar Koinberg, född den 5 mars 1906, Rickul

90 ÅR

Gertrud Vaksam, född Lindström den 9 januari 1907, Ormsö

Martha Amalie Kopamees, född den 12 januari 1907, Nuckö

Anders Nygren, född den 24 januari 1907, Ormsö

Olga Blee, född Klingberg den 2 februari 1907, Rickul

85 ÅR

Marta Natalie Hallberg, född Stromback den 1 januari 1912, Nuckö

Ester Erlanda Freiberg, född Preiholm den 11 januari 1912, Nargö

Alma Christina Stenholm, född den 24 januari 1912, Ormsö

Marie Allmäe, född Mikli den 6 februari 1912, Oru

Katarina Wahlberg, född Salin den 18 februari 1912, Ormsö

Edvard Ahlberg, född den 20 februari 1912, Rickul

Hilda Heldring, född Luks den 21 februari 1912, Rickul

Aline Okerblad, född Dyrberg den 3 mars 1912, Rickul

Amanda Lindman, född Faltis den 22 mars 1912, Nuckö

80 ÅR

Viktor Fritjof Berg, född den 3 januari 1917, Reval

Runar Alfons Grenfeldt, född den 14 januari 1917, Rickul

August Stahl, född den 14 januari 1917, Rickul

Loreida Nyblom, född Palm den 31 januari 1917, Ormsö

Hans Alström, född den 1 februari 1917, Ormsö

Maria Broman, född Ahlkvist den 4 februari 1917, Ormsö

Andreas Enggrön, född den 5 februari 1917, Rågöarna

Alexander Arnold Hallman, född den 15 februari 1917, Rickul

Edla Brandt, född den 2 mars 1917, Nuckö

Arvo Laidna, född den 7 mars 1917, Nargö

Johannes Benholm, född den 20 mars 1917, Ormsö

Lars Benholm, född den 20 mars 1917, Ormsö

Arvid Westersten, född den 23 mars 1917, Nuckö

75 ÅR

Leida Lindström, född den 6 januari 1922, Nuckö

Hugo Herbert Ekman, född den 9 januari 1922, Rickul

Agneta Friman, född Lindström den 11 januari 1922, Nuckö

Paul Berkman, född den 13 januari 1922, Nuckö

Johannes Sjöman, född den 17 januari 1922, Ormsö

Agneta Erita, född Gäddman den 22 januari 1922, Ormsö

Edvin Borrman, född den 23 januari 1922, Rickul

Ivar Björkqvist, född den 24 januari 1922, Rickul

Helmi Anette Lepnurm, född Matson den 25 januari 1922, Nargö

Katarina Appelblom, född Öman den 27 januari 1922, Ormsö

Hilda Lindstam, född Brandt den 31 januari 1922, Nuckö

Edita Maria Thomsson, född Koinberg den 31 januari 1922, Rickul

Emil Grenfeldt, född den 11 februari 1922, Rickul

Emma Stahl, född Grönberg den 13 februari 1922, Kors

Ivar Söderholm, född den 17 februari 1922, Nuckö

Emilie Irene Borrman, född Hallman den 18 februari 1922, Rickul

Edvin Elfengren, född den 23 februari 1922, Rågöarna

Endel Paemaa, född den 26 februari 1922, Reval

Elmar Soogna född den 6 mars 1922, Korkis

Maria Edman, född Appelblom den 8 mars 1922, Ormsö

Maria Dahl, född Grundsten den 8 mars 1922, Ormsö

Ester Fredlund, född Söderholm den 13 mars 1922, Korkis

Maria Laderman, född Björkman den 15 mars 1922, Ormsö

Katarina Fält, född Grönman den 24 mars 1922, Ormsö

Ingvald Dyrberg, född den 25 mars 1922, Rickul

Kallelse till SOV:s årsmöte

lördagen den 26 april 1997 kl 13

i Eesti Maja, Wallingatan 32-34 i Stockholm.

Sedvanliga årsmötesförhandlingar.

En viktig fråga blir bildandet av en skogsägareförening.
Medverkan från Samfundet för Estlandssvensk Kultur
och Skogsvårdsstyrelserna i Estland och Sverige.

Notera i almanackan redan nu.

Utförligt program presenteras i marsnumret av Kustbon.

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Styrelsen

God Jul och Gott Nytt År!

70 ÅR

Evi Ambros, född den 14 januari 1927, Reval
Rudolf Sigvard Mitman, född den 16 januari 1927, Nuckö
Ingrid Signhild Olsson, född Seeman den 21 januari 1927, Nuckö
Sven Schönberg, född den 23 januari 1927, Rickul
Hilda Katarina Blomman, född den 24 januari 1927, Ormsö
Aino Raudna, född den 25 januari 1927, Narva
Villi Vinter, född den 25 januari 1927, Korkis
Johannes Hedenström, född den 13 februari 1927, Ormsö
Elvine Nyholm, född den 6 februari 1927, Nuckö
Naima Ketta, född den 8 februari 1927, Reval
Hjalmar August Stenberg, född den 9 februari 1927, Rickul
Armilie Dyring, född Thomsson den 13 februari 1927, Nuckö
Lydia Julia Löhr, född Förberg den 16 februari 1927, Ormsö
Gottfrid Talback, född den 16 februari 1927, Nuckö
Sven Ingvar Ahlström, född den 17 februari 1927, Ormsö
Erlanda Melita Sjören, född Freiman den 20 februari 1927, Nuckö
Lydia Elvine Förberg, född den 25 februari 1927, Ormsö
Kaljo Lennart Pihlberg, född den 27 februari 1927, Reval
Hilda Ahlberg, född Alkvist den 2 mars 1927, Ormsö
Signe Elisabeth Karmrud, född Alström den 5 mars 1927, Runö
Vega Küün, född den 5 mars 1927, Reval
Heino Kannel, född den 13 mars 1927, Reval
Osvald Gottfrid Stahl, född den 15 mars 1927, Rågöarna
Sylvia Ingeborg Varik, född Peedu den 17 mars 1927, Nuckö
Lembit Link, född den 18 mars 1927, Nuckö
Gunnar Albert Jakobsson, född den 19 mars 1927, Rickul
Laine Elmere Sirel, född den 23 mars 1927, Nargö
Lars Ahlblom, född den 28 mars 1927, Ormsö

65 ÅR

Oskar Isak Passvik, född den 22 januari 1932, Runö
Inga Nylander, född Alkvist den 24 januari 1932, Hapsal
Johannes Selin, född den 29 januari 1932, Ormsö

Ragnar Treiberg född den 29 januari 1932, Rickul
Ivar Valfrid Ekman, född den 2 februari 1932, Rickul
Ingrid Hildegard Lindkvist, född den 7 februari 1932, Ormsö
Lydia Miralda Viskman, född den 8 februari 1932, Nuckö
Hillar Malm, född den 10 februari 1932, Reval
Edit Lia Sjögren, född Engman den 12 februari 1932, Odensholm
Ingrid Sara Bengtsson, född Engman den 12 februari 1932, Odensholm
Linnéa Melania Barman, född den 14 februari 1932, Nuckö
Edgar Valfrid Österdal, född den 19 februari 1932, Rågöarna
Agnes Rut Timmerman, född den 24 februari 1932, Nuckö
Tarmu Mägi, född den 25 februari 1932, Dorpat
Hilda Brandt, född den 28 februari 1932, Nuckö
Alfred Beckman, född den 29 februari 1932, Ormsö
Elsa Ingrid Bergström, född den 4 mars 1932, Ormsö
Elmar Blomberg, född den 19 mars 1932, Rickul
Adele Linda Bergström, född den 20 mars 1932, Ormsö
Manfred Nibon, född den 20 mars 1932, Nuckö
Maria Hilda Storholm, född den 20 mars 1932, Ormsö
Edvin Vikman, född den 21 mars 1932, Nuckö
John Nordsten, född den 24 mars 1932, Ormsö
Helmi Sekobon, född den 24 mars 1932, Nuckö
Sten Rosen, född den 28 mars 1932, Reval
Saima Österman, född den 28 mars 1932, Nuckö

60 ÅR

Linda Lundeberg, född Enkel den 15 november 1936, Ormsö
Helgi Norrman, född den 3 januari 1937, Vippal
Sune Evert Svärd, född den 3 januari 1937, Ormsö
Siri Ella Mariann Hamberg, född den 5 januari 1937, Ormsö
Eugenie Andersson, född Wapper den 6 januari 1937, Runö
Elmar Alexander Stenberg, född den 9 januari 1937, Rickul
Emil Österlin, född den 9 januari 1937, Ormsö
Lennart Axel Marks, född den 14 januari 1937, Odensholm
Erna Engman, född den 29 januari 1937, Rickul

Ivar Axel Berggren, född den 4 februari 1937, Ormsö
Donald Vitman, född den 7 februari 1937, Nuckö
Nils Valfrid Magnusson, född den 14 februari 1937, Rickul
Reet Sulg-Metslov, född den 19 februari 1937, Reval
Aive Agartz, född Klaman den 24 februari 1937, Korkis
Endel Levi Strandsten, född den 2 mars 1937, Rickul
Helvi Öie Tomberg, född den 3 mars 1937, Nuckö
Meida Luks, född den 5 mars 1937, Rickul
Maj-Britt Rosine Klingberg, född den 7 mars 1937, Rickul
Nils Göran Gärdström, född den 7 mars 1937, Ormsö
Sven Erik Lindström, född den 7 mars 1937, Ormsö
Vivi Ekroth, född Strickman den 9 mars 1937, Korkis
Ester Koinberg, född den 19 mars 1937, Nuckö
Ilma Sedman, född den 21 mars 1937, Nuckö
Ella Ingrid Sjöström, född den 24 mars 1937, Ormsö
Hillevi Cecilia Vesterlund, född Åkerblad den 27 mars 1937, Rickul
Lennart Sigvard Grönlund, född den 27 mars 1937, Rågöarna
Rakel Birgitta Rönnerberg, född den 29 mars 1937, Ormsö

50 ÅR

Svea Margareta Grenfeldt, född den 8 januari 1947, Nykvarn/Rickul
Christer Meinhard Zeisig, född den 8 januari 1947, Årsta/Nuckö
Rosita Westerlund, född den 26 januari 1947, Stockholm/Runö
Leif Roger Strömfelt, född den 31 januari 1947, Spillersboda/Runö
Lilian Rosmari Laidna, född den 18 februari 1947, Eskilstuna/Nargö
Rose Marie Löfstrand, född Granberg den 21 februari 1947, Upplands Väsby/Rickul
Harald Hallberg, född den 24 februari 1947, Oskarshamn/Reval
Margaretha Stenberg, född den 26 februari 1947, Enköping/Rickul
Eva Marie Tammerman, född den 1 mars 1947, Kumla/Rickul
Monica Tennisberg, född Vretman den 2 mars 1947, Norsborg/Rickul
Gunhild Margarete Ingelin Ståhl, född den 11 mars 1947, Nyköping/Rickul
Sim Rudolf Lindström, född den 17 mars 1947, Stockholm/Ormsö
Reina Maria Jonasson, född Richardsson den 29 mars 1947, Stockholm/Rickul